
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ **до написання та захисту курсової роботи** **з дошкільної педагогіки**

для студентів спеціальності
А2 «Дошкільна освіта»
першого (бакалаврського) рівня

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до написання та захисту курсової роботи
з дошкільної педагогіки
Електронне видання

для студентів спеціальності
A2 «Дошкільна освіта»
першого (бакалаврського) рівня

За загальною редакцією Н. П. Пухтіної

Укладачі:
Н. П. Пухтіна,
А. М. Аніщук,
Л. В. Бобро,
О. В. Лісовець,
С. І. Матвієнко

Ніжин 2025

УДК 372:378001(075.8)

М 54

Рекомендовано Вченою радою
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя (НДУ ім. М. Гоголя)
Протокол № 12 від 30.06.2025 р.

Рецензенти:

Тимошенко О. А. – доцент кафедри загальної та практичної психології Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, кандидат психологічних наук;

Бобро А. А. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти, психології та менеджменту Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

М54   **Методичні** рекомендації до написання та захисту курсової роботи з дошкільної педагогіки / за заг. ред. Н. П. Пихтіної ; укл.: Н. П. Пихтіна, А. М. Аніщук та ін. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя. – 63 с.

Методичні рекомендації вміщують інформацію щодо алгоритму діяльності студента з написання курсової роботи з дошкільної педагогіки; вимог до її змісту, оформлення та захисту. Може бути доцільною для студентів усіх педагогічних спеціальностей і викладачів, які здійснюють керівництво написанням такого виду наукової роботи студентів.

УДК 372:378001(075.8)

© Н. П. Пихтіна, А. М. Аніщук та ін. укладання, 2025

© НДУ ім. М. Гоголя, 2025

ЗМІСТ

Передмова	4
1. Загальні положення.....	6
1.1. Мета і завдання курсової роботи	6
1.2. Структура курсової роботи	7
2. Етапи виконання курсової роботи	10
2.1. Вибір теми	10
2.2. Складання та затвердження графіку виконання роботи.....	11
2.3. Складання орієнтовного плану (змісту) курсової роботи.....	12
2.4. Пошук, вивчення та опрацювання джерел.....	14
2.5. Робота з електронними інформаційними ресурсами.....	16
2.6. Написання та редагування тексту курсової роботи.....	18
2.7. Технічне оформлення курсової роботи та вимоги до неї	23
2.8. Підготовка до захисту та порядок захисту курсвої роботи.....	27
2.9. Критерії оцінювання курсової роботи	28
3. Список використаних джерел.....	38
4. Орієнтовна тематика курсових робіт з дошкільної педагогіки	39
5. Список рекомендованих джерел для студентів з написання курсових робіт за рекомендованою тематикою	42
Додатки.....	45

ПЕРЕДМОВА

Курсова робота є однією з форм наукової роботи студентів, яка передбачена до виконання освітньою програмою Дошкільна освіта першого (бакалаврського) рівня та відповідним навчальним планом. Тому виконання і захист курсової роботи – невід’ємна складова освітнього процесу з формування у майбутніх вихователів їх науково-професійної компетентності. Вона орієнтує здобувачів на самостійне виконання наукового дослідження з обраної проблеми в галузі дошкільної педагогіки.

Виконанню студентами такого дослідження, відповідно до ОП та навчального плану, передуює вивчення ними у IV-семестрі нормативної дисципліни «*Основи наукових досліджень*». Програмою навчальної дисципліни передбачене виконання студентами міні-наукового дослідження щодо актуальних проблем дошкільної освіти. Складовими такого міні-дослідження є визначення за обраною темою компонентів наукового апарату дослідження, окреслення його змісту з орієнтацією на зміст майбутньої курсової роботи, написання одного з її параграфів, прогнозування емпіричної частини міні-дослідження з означеної теми та розробки відповідного діагностичного інструментарію.

Багаторічний досвід виконання студентами такого міні-наукового дослідження, засвідчує продуктивність їх підготовки до виконання у V-семестрі курсової роботи, яка може поглиблювати його тему, бути дотичною до неї чи бути новою.

Завдання виконання курсової роботи:

- поглиблене вивчення обраної в межах курсової роботи наукової проблеми;
- застосування науково-професійної компетентності студентів до визначення компонентів наукового апарату дослідження як методологічних категорій, що визначають наукову грамотність та об’єктивність педагогічного дослідження;
- використання здатностей до прогнозування рівня виконання дослідження (теоретичний, емпіричний, теоретико-емпіричний) та його основних етапів;
- формування навичок самостійної роботи з відбору, аналізу й обробки наукової, психолого-педагогічної, методичної літератури, джерел законодавства та нормативних документів в галузі дошкільної освіти;
- вияв здатності чітко і логічно викладати матеріал в тексті роботи науковим стилем;
- формування здатності студентів до узагальнення отриманих даних, формулювання висновків та рекомендацій за результатами теоретичного дослідження обраної теми;
- формування навичок роботи з форматування наукового тексту у курсовій роботі та інших формах представлення результатів наукового

дослідження, зокрема, подання заявки на участь у науково-практичній конференції, тез наукової доповіді, наукової статті;

- вироблення у студентів умінь адекватно представляти результати проведеного дослідження у процесі захисту курсової роботи.

Курсова робота *виконується у години, відведені для самостійної роботи студентів*. Вона має містити аналітичний огляд відібраних студентом за останні п'ять років джерел з обраної теми, теоретичне дослідження проблеми з викладом отриманих результатів (висновків). У курсовій роботі необхідно привести основні висловлювання фахівців з дискусійних питань, спробувати оцінити аргументацію різних авторів, обґрунтувати власну позицію з досліджуваної проблеми.

Тематика курсових робіт та наукові керівники затверджуються на початку навчального року на першому засіданні кафедри на основі попереднього обговорення та погодження зі студентами. Тому курсова робота може виконуватися студенти протягом навчального року, у п'ятому і шостому семестрах, коли вивчені важливі ОК «Дошкільна педагогіка» та більшість фахових методик дошкільної освіти. Темати курсових робіт відображають найбільш актуальні питання в галузі дошкільної освіти та відповідають вимогам освітнього стандарту.

У методичних рекомендаціях представлений детальний опис алгоритму виконання курсової роботи з дошкільної педагогіки. Посібник має велику кількість додатків, які унаочнюють найскладніші аспекти у написанні й оформленні наукової роботи. Доцільність використання студентами даних методичних рекомендацій визначається тим, що вони виявляються допоміжними на усіх етапах роботи – під час вибору теми дослідження, складанні плану роботи, визначенні концептуальних засад, опрацюванні наукових джерел, написанні та захисті курсової роботи.

Методичні рекомендації можуть бути доцільними для студентів спеціальності А2 "Дошкільна освіта", інших спеціальностей і для викладачів, що здійснюють керівництво написанням наукових робіт студентів педагогічних спеціальностей ЗВО.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Мета і завдання курсової роботи

Виконання курсової роботи з дошкільної педагогіки – важливий та обов'язковий вид науково-дослідницької діяльності студентів у закладі вищої освіти, передбачений освітньою програмою та навчальним планом професійної підготовки майбутніх фахівців в галузі дошкільної освіти за освітнім рівнем "бакалавр". Тому цей вид науково-дослідницької діяльності є обов'язковим для студентів в межах їх професійної підготовки.

Мета виконання курсової роботи полягає у подальшому формуванні, закріпленні й розвитку умінь студентів застосовувати здобуті на попередніх етапах професійної підготовки теоретичні знання в галузі дошкільної педагогіки при аналізі актуальних проблем виховання, розвитку і навчання дітей дошкільного віку, організації і проведенні науково- педагогічних досліджень з фаху на теоретичному рівні.

Виконання курсової роботи дає можливість студенту значно поглибити знання однієї з актуальних проблем в галузі дошкільної педагогіки, одночасно розвиваючи його здатність до її аналізу, творчого пошуку нових підходів та шляхів розв'язання. Така дослідницька діяльність відбувається у тісній взаємодії студента і викладача, що сприяє *формуванню науково-професійної компетентності майбутнього вихователя*, а саме:

- вмінню орієнтуватися в актуальних проблемах дошкільної педагогіки;
- самостійно здійснювати пошук необхідної інформації в межах досліджуваної проблеми;
- застосовувати загально-навчальні уміння – опрацювання та вивчення педагогічних першоджерел, наукового огляду систематизованих першоджерел, використання прийомів швидкого, уповільненого, вибіркового та змішаного читання, засобів накопичення матеріалів в процесі критичного аналізу літератури;
- принципи і логіку наукового пошуку та основні етапи педагогічного дослідження: визначення наукової проблеми, теми, компонентів наукового апарату дослідження, основних етапів його виконання на теоретичному рівні;
- оформлення отриманих внаслідок проведення педагогічного дослідження результатів та їх презентація.

Курсова робота також сприяє формуванню готовності майбутніх вихователів до виконання окремих *професійних функцій*. Оскільки діяльність фахівців в галузі дошкільної освіти передбачає постійне звернення до наукового дослідження, використання дослідницьких методів для вивчення психолого-педагогічних процесів і явищ в галузі дошкільної освіти з метою прогнозування тенденцій їх розвитку та врахуванні у розробці та реалізації освітніх програм, студенти формують власну здатність до реалізації діагностичної та прогностичної функцій.

Студент, виконуючи і захищаючи курсову роботу, повинен показати володіння *основними дослідницькими вміннями*. У зв'язку з цим *майбутнім вихователям необхідно*:

- навчитися користуватися бібліографічним покажчиком літературних джерел з дошкільної педагогіки та дитячої психології;
- вивчити необхідний мінімум літератури з обраної теми та здійснити її аналітичний огляд;
- проаналізувати досліджувану проблему, систематизувати отриману інформацію, узагальнити її та зробити відповідні висновки за висунутими завданнями;
- грамотно подати результати аналізу сучасної літератури з досліджуваної проблеми;
- правильно, відповідно до вимог представити посилання на використані при аналізі наукової проблеми джерела інформації;
- оформити виконане на теоретичному рівні дослідження проблеми в галузі дошкільної педагогіки відповідно до вимог.

Курсова робота з дошкільної педагогіки підлягає публічному захисту. За результатами виконання й захисту, курсова робота оцінюється диференційованою оцінкою.

Таким чином, виконання курсової роботи носить комплексний характер і сприяє науковому, професійному та особистісному зростанню студентів.

1.2. Структура курсової роботи

Зміст курсової роботи визначається актуальністю, мірою розробленості проблеми, що досліджується, особливостями зібраної інформації та глибиною її аналізу. Весь матеріал курсової роботи має бути цілеспрямованим, викладеним у логічній послідовності і взаємопов'язаним з окремими його частинами.

Студенти мають знати про те, що до структури курсової роботи, її змістового наповнення, стилю написання та оформлення, висуваються відповідні вимоги, виконання чи невиконання яких, зумовить якість роботи та впливатиме на її оцінку.

Загальноприйнятою є наступна структура курсової роботи з дошкільної педагогіки:

1. Титульний аркуш, на якому має бути зазначена така інформація:
  - Назва міністерства, якому підпорядковується заклад вищої освіти;
  - Назва закладу вищої освіти і факультету, де навчається студент та назва фахової кафедри, де виконується робота;
  - Тема курсової роботи;
  - Курс навчання та шифр групи (спеціальність і форма навчання);
  - Прізвище, ім'я та по батькові виконавця роботи;
  - Прізвище, ініціали, науковий ступінь і посада наукового керівника;
  - Назва міста й рік виконання роботи (*Додаток А*).
2. Зміст (план роботи з вказуванням сторінок). У змісті послідовно перелічуються назви розділів і параграфів, висновків до розділів і висновків за завданнями дослідження у тій послідовності, в якій вони подаються у тексті курсової

роботи. Їх формулювання мають бути короткими, чіткими, послідовно і точно відображати внутрішню логіку і зміст роботи. У змісті обов'язково вказуються сторінки, з яких починаються розділи і параграфи роботи (*Додаток Б*).

3. Вступ (3-4 сторінки). У вступі, який починається з нової сторінки, коротко обґрунтовується вибір теми курсової роботи, її актуальність та значення для сучасної дошкільної педагогіки; висвітлюється стан досліджуваної проблеми, якій присвячено роботу, із зазначенням прізвищ вітчизняних та зарубіжних науковців, які її розробляють; стисло викладають науковий апарат дослідження (мета, об'єкт, предмет, завдання, теоретичні засади дослідження та його теоретичне значення, обґрунтовується використання методів дослідження, описується структура роботи).

Орієнтиром щодо правильності визначення компонентів наукового апарату дослідження можуть бути відповіді на такі питання:

Проблема і тема дослідження. Що треба вивчити з того, що раніше не було вивчене і як це назвати?

Актуальність. Чому ця проблема є актуальною в даний час? Чим важлива ця тема для сучасної дошкільної педагогіки?

Мета дослідження. Який результат планує отримати дослідник і яким він його бачить?

Об'єкт дослідження. Який процес вивчається в межах заявленої теми?

Предмет дослідження. Які умови, властивості, шляхи, аспекти будуть забезпечувати ефективність цього процесу?

Завдання дослідження. Що потрібно зробити для того, щоб досягнути поставлену мету?

Методи дослідження. Якими способами дослідник буде розв'язувати поставлені у дослідженні завдання?

Рекомендований обсяг вступу – до 3-х машинописних сторінок (*Додаток В*).

Основну частину складають два розділи, зміст яких деталізується у змісті відповідних параграфів (не менше двох у кожному розділі).

У першому розділі розкривається теорія з досліджуваної проблеми, дається критичний аналіз наукової, науково-методичної, психолого-педагогічної літератури, нормативно-правових та історико-педагогічних джерел, виділяються теоретичні положення, що складають наукове обґрунтування об'єкта і предмета дослідження. У цьому розділі також можуть розглядатись засади державної політики в галузі дошкільної освіти щодо обраної теми. Зразок написання тексту параграфу надано у *Додатку Г*.

Другий розділ має бути присвячений висвітленню предмету дослідження: педагогічним умовам успішної реалізації педагогічного процесу, дослідження якого здійснюється в роботі, а саме: методичних аспектів досліджуваної проблеми, розгляду форм та методів роботи вихователя з дітьми з її реалізації в закладах дошкільної освіти України.

Після кожного розділу мають бути сформульовані висновки до розділу. Їх обсяг складає одна сторінка машинописного тексту. Висновки до розділу формують за логікою змісту розділу: спочатку узагальнюють думки, викладені, відповідно, у логічній послідовності параграфів розділу. Зразок написання тексту висновків до розділу надано у *Додатку Д*.

4. Висновки (5-6% всієї роботи або три машинописних сторінки) є результатом творчого осмислення студентом поставлених у курсовій роботі дослідницьких завдань, де він стисло, конкретно, чітко, переважно у формі лаконічно сформульованих положень, підводить підсумки виконаного наукового дослідження, наголошуючи на зробленому відповідно до висунутих у роботі дослідницьких завдань. Вкінці наголошується на перспективах подальших наукових пошуків з окресленої теми. Важливо, у висновках не повторювати висновків, зроблених до розділів, а формулювати їх за висунутими і представленими у вступі дослідницькими завданнями (*Додаток Е*).

5. Список використаних джерел – це останній і обов'язковий структурний компонент курсової роботи. Він містить перелік наукових, науково-методичних, законодавчо-правових, історико-педагогічних джерел (літературних та інтернет джерел), на які є посилання у тексті роботи. У списку застосовують загальну нумерацію джерел, які розташовують за алфавітом (*Додаток Ж*).

6. В якості ілюстративного матеріалу, студент може представити у *додатках* зразки документів, таблиці, схеми тощо, які пов'язані з питаннями, що висвітлюються у роботі. Кожен документ подається в окремий додаток, який нумерується літерами в алфавітному порядку та має власну назву.

Обсяг курсової роботи з дошкільної педагогіки становить 25–30 сторінок комп'ютерного тексту. На виклад вступу відводиться – 3 сторінки, висновків – 3 сторінки, висновків до розділу – 1 сторінка, основної частини – близько 20 сторінок.

Рекомендована кількість джерел для опрацювання та аналізу складає 20-30 позицій. Сторінки, на яких викладений список використаних джерел, до обсягу роботи не зараховуються, хоча вони мають спільну нумерацію з основним текстом роботи.

Курсова робота має бути написана грамотно, з дотриманням наукового стилю та логіки викладу відповідно до визначеного змісту, оформлена та відформатована відповідно до вимог в електронному і паперовому вигляді.

У тексті обов'язково повинні бути бібліографічні посилання на використані джерела відповідно до поданого списку літератури за вимогами.

Надруковану курсову роботу подають науковому керівнику не пізніше ніж за два тижні до захисту.

Після захисту, з врахуванням зауважень і побажань, електронний варіант роботи надсилається на електронну адресу кафедри дошкільної освіти, де зберігається протягом трьох років як обов'язкова складова номенклатури.

2. ЕТАПИ ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

2.1. Вибір теми

Вибір теми є одним із ключових етапів у підготовці студента до виконання курсової роботи. Тема курсової роботи обирається з урахуванням її актуальності, значущості, своєчасності, затребуваності, має відповідати предмету дослідження та визначатися ним. Здійснюється студентом на основі орієнтовного переліку тем, виходячи з власних інтересів і реальних можливостей та у рамках спеціалізації кафедри. Якщо студент виявив інтерес до проблеми, яка не увійшла до запропонованого переліку, йому дозволяється виконати курсову роботу на цікаву йому тему за умов попереднього погодження з керівником курсової роботи та завідувачем кафедри.

Після обрання теми курсової роботи студент отримує згоду наукового керівника на її виконання, після чого обрана тема затверджується на засіданні кафедри, офіційно закріплюється за студентом. Самовільна зміна теми курсової роботи неприпустима, у такому випадку студент може бути не допущений до її захисту. Вибір схожих тем курсових робіт у студентів однієї навчальної групи не бажаний. Затвердження тем курсових робіт здійснюється кафедрою протягом двох тижнів після початку відповідного семестру.

Тематика курсових робіт повинна:

- бути актуальною і відповідати вимогам державного стандарту та чинному законодавству;
- бути значущою та відповідати професійним інтересам студента у галузі дошкільної педагогіки, щоб забезпечити максимально ефективну роботу над дослідженням та його подальший захист;
- відповідати сучасним завданням у галузі дошкільної освіти;
- урахувати напрями і проблематику сучасних науково-педагогічних досліджень;
- стосуватись актуальних проблем виховання дітей раннього та дошкільного віку;
- враховувати перспективність обраної теми з точки зору розвитку індивідуальної освітньої траєкторії та майбутнього кар'єрного росту;
- відповідати завданням навчальної дисципліни і тісно пов'язуватися з практичними потребами конкретного фаху;
- бути відправною точкою для подальших досліджень чи проектів, а також стати основою для написання кваліфікаційної роботи.

При виборі теми курсової роботи студентові доцільно керуватися власними науковими інтересами і можливостями, глибиною знань з обраного напрямку і володінням методикою навчально-дослідницької роботи, можливістю наступності між виконанням курсової і кваліфікаційної робіт.

Орієнтовний перелік тем для курсових робіт з дошкільної педагогіки наведено у Розділі 4 Методичних рекомендацій.

Курсові дослідження з дошкільної педагогіки здійснюють студенти за такими напрямками:

- проблема історії педагогіки (висвітлення педагогічних ідей педагогів минулого, зв'язок з сучасними підходами розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку);

- своєрідність періоду раннього дитинства;
- зміст і методи виховання дітей дошкільного віку;
- ✓ розумовий розвиток дітей дошкільного віку;
- ✓ соціально-моральний розвиток дошкільника;
- ✓ естетичне виховання дошкільників;
- ✓ трудове та економічне виховання дітей дошкільного віку;
- ✓ правове виховання особистості в дошкільному віці.
- ✓ статеве виховання дітей дошкільного віку;
- ✓ національно-патріотичне виховання дошкільників;

- питання теорії виховання та формування базових якостей особистості у період дошкільного дитинства (самостійності, довільності, допитливості, справедливості, ініціативності, свободи поведінки і безпечності, самосвідомості, самоставлення, самооцінки, самовладання, спостережливості, гідності, відповідальності, працелюбності, креативності тощо);

Таким чином, тематика курсових робіт повинна відповідати завданням навчальної дисципліни, враховувати творчі прагнення студентів і тісно пов'язуватися з практичними потребами спеціальності дошкільна освіта. Щорічно переглядатися, корегуватися з урахуванням набутого на кафедрі досвіду, побажань наукових керівників та студентів.

2.2. Складання та затвердження графіку виконання роботи Графік виконання курсової роботи

Етап роботи	Орієнтовні терміни	Результати
Первинне ознайомлення із запропонованою тематикою.	Перша половина вересня	Опрацювання наукових джерел
Обрання студентом теми курсової роботи	Друга половина вересня	Затвердження теми курсової роботи та наукового керівника на засіданні кафедри
Обґрунтування теми дослідження. Робота з літературними джерелами	Жовтень - листопад	Написання вступу
Опрацювання теоретико-методичної літератури, аналіз об'єкта дослідження	Грудень-січень	Написання першого розділу роботи

Опрацювання теоретико-методичної літератури, аналіз предмета дослідження	Лютий-березень	Написання другого розділу роботи
Узагальнення і систематизація матеріалів	Квітень	Написання загальних висновків до роботи
Редагування та технічне оформлення роботи	Перша половина травня	Підготовка кінцевого варіанту рукопису курсової роботи
Подання роботи на перевірку науковому керівнику	Друга половина травня	Допуск роботи до перевірки на антиплагіат
Перевірка роботи на антиплагіат (якщо є нормативна вимога університету здійснювати таку перевірку)	Початок червня	Допуск роботи до захисту
Захист роботи	червень	Захист роботи

2.3. Складання орієнтовного плану (змісту) курсової роботи

Одним із важливих і відповідальних етапів виконання курсової роботи після вибору її теми є **складання і написання плану (змісту)**, за яким розкривається її зміст та послідовність роботи та, відповідно, виклад матеріалу в письмовій формі. Він складається водночас з підбором і опрацюванням літературних джерел до теми.

План – це основа роботи, і в залежності від того, як він складений, залежатиме рівень наукової роботи. План курсової роботи тісно пов'язаний з її структурою. В ньому відображаються основні розділи та окремі пункти курсової роботи (вступ (або вступна частина)), аналіз теоретичного матеріалу, висновки, використана література, додатки).

При складанні плану головне завдання здобувача– *виявлення логічної послідовності в питаннях* (перелік питань про що говориться в науковій роботі, до нього можуть доповнюватися приклади і пояснення), що виділяються в ньому. Варто враховувати, що мають бути розглянуті теоретичні аспекти теми, яка досліджується. Тому робота, як правило, складається з декількох розділів.

План має узгоджуватися з науковим керівником, в процесі затвердження розділів і підрозділів до нього. Більш ефективним буде складання плану після визначення мети, завдань, об'єкта і предмета дослідження.

При складанні плану курсової роботи здобувачу необхідно звернути увагу на *назви розділів і підрозділів*. Вони мають бути достатньо короткими, тобто не містити зайвої інформації. Як правило, назва розділу (підрозділу, пункту) включає одне речення. Але не варто прагнути до надмірного скорочення, оскільки, чим коротший заголовок, тим він ширший по змісту. Не варто складовим частинам плану давати назви, які співпадають із заголовками питань, що знаходяться в навчальних посібниках і підручниках. Такий підхід створює передумови для механічного переписування джерел, що заважатиме науковим проявам і можливостям студентів. Під час розробки плану необхідно звернути увагу на те, щоб в різних підрозділах не розглядалися однакові проблеми, інакше в роботі будуть мати місце повторення.

Складений *проект плану* (змісту) курсової роботи має бути *узгоджений і схвалений науковим керівником*, після чого можна починати писати текст курсової роботи, не виключено, що у процесі виконання дослідження план може змінюватися.

Для кращого розуміння проблеми досліджуваної теми можна рекомендувати здобувачу складати розгорнутий робочий план, який допоможе йому більше зрозуміти логіку викладу матеріалу після опрацювання підібраної літератури. Розгорнутий робочий план являє собою подальшу деталізацію затвердженого плану у вигляді більш деталізованих підрозділів, що виділяються для розкриття кожного розділу.

Складання розгорнутого плану важливе для студента, так як в протилежному випадку неминуча диспропорція складових частин роботи, пробіли у викладі або, навпаки, повторення. Взагалі у процесі роботи план удосконалюється, може частково змінюватися, розширюватися або конкретизуватися. Безсистемна і безпланова діяльність негативно впливає на морально-психологічний стан автора курсової роботи, що призводить до негативного кінцевого результату.

Отже, перш ніж писати курсову роботу треба скласти план і розробити послідовність його виконання. Попередній план складає здобувач після того, як оволодів темою, уточнив теоретичні передумови, ознайомився з основними поняттями, вивчив літературу. План курсової роботи здобувач складає самостійно, враховуючи те, що до складу наукової роботи (курсової, дипломної) входять: обґрунтування актуальності теми дослідження, визначення мети, завдань, об'єкта і предмета дослідження, стан досліджуваної проблеми в науковій літературі, опис методів дослідження, результатів, обґрунтування їх, висновки та пропозиції, список використаних джерел та додатки (схеми, таблиці, малюнки). План має визначати структуру роботи, яка в свою чергу повинна бути зрозумілою, простою, забезпечувати взаємозв'язок між окремими її частинами.

Курсова робота повинна охоплювати питання теорії, розглядати проблему в історичному аспекті її виникнення і розвитку, враховувати різноманітні підходи до її вирішення педагогами, психологами, науковцями, практиками.

Загальна структура курсової роботи:

1. Титульний лист, де зазначаються: назва ВУЗу, факультету, кафедри; спеціальність; тема; автор (хто виконав); науковий керівник (хто перевірів); отримана оцінка, місто; рік.
2. План (зміст) роботи.
3. Вступ (де обґрунтовується актуальність, визначається мета, окреслюються конкретні завдання, формулюються об'єкт і предмет).
4. Основна частина (розділи, підрозділи; I розділ – теоретична частина: розкриття об'єкту дослідження, аналіз основних понять, огляд літературних джерел; II розділ – теоретична частина: розкриття предмету дослідження, шляхів вирішення проблеми).
5. Висновки (після кожного розділу і загальні висновки в кінці роботи, в яких розкриваються вирішені завдання дослідження).
6. Бібліографія (список використаних джерел)
7. Додатки.

2.4. Пошук, вивчення та опрацювання джерел

Після того як визначено тему курсової роботи, потрібно знайти, *вивчити і проаналізувати наукову літературу з теми дослідження*. А саме з'ясувати стан відповідної проблеми в історичному аспекті, сучасній науці, в досвіді роботи закладів дошкільної освіти, науково-дослідних організацій використовуючи праці з теорії проблеми, сучасні публікації. Вивчити літературу з теми означає простежити стан вирішення даної проблеми різними авторами (науковцями, практиками), систематизувати матеріал, для розуміння та виділення проблеми для дослідження.

Крім рекомендованих орієнтовних праць науковим керівником, здобувач повинен самостійно доповнити список літературних джерел, працюючи в бібліотеці ВУЗу, навчально-методичному кабінеті факультету, Інтернетресурсах тощо. Слід не забувати, що крім інформації, яка стосується безпосередньо проблеми курсової роботи, варто використовувати літературу зі споріднених спеціальностей, робота над якою може бути корисною при аналізі окремих питань проблеми курсової роботи (наприклад психології, філософії, фізіології тощо). З метою успішного написання курсової роботи здобувачу варто використовувати *різні джерела бібліографічної інформації*: навчальну літературу, наукову, довідкову (статті, підручники, посібники, монографії, довідкові книги-брошури, енциклопедії, наукові збірники, словники тощо). Для цього здобувач має переглянути різні каталоги (алфавітні, систематичні, предметні), обов'язково картотеку журнальних статей або покажчики наукових робіт в останньому номері спеціальних журналів за кожен рік видання.

Здобувач може скористатися також спеціальними виданнями, які є в бібліотеці, це такі як: *"Літописи книг", "Літописи журнальних статей", "Літописи рецензій"*, де знаходяться бібліографічні показники. Обов'язково варто

звернути увагу на списки використаної літератури з даної проблеми, що знаходяться в кінці статей, монографій, вони також можуть слугувати джерелами необхідної інформації для написання курсової роботи.

Для здобувачів спеціальності "Дошкільна освіта" потрібно переглянути фахові видання Міністерства освіти і науки України, в яких можуть бути надруковані праці з теми дослідження: *"Дошкільне виховання", "Палітра педагога", "Дошкільня", "Дошкільна освіта", "Дошкільний навчальний заклад"? "Вихователь-методист" та ін.*

Перед складанням списку використаних джерел необхідно чітко визначити основні поняття з теми курсової роботи, поставленої мети на намічених конкретних завдань. Для цього необхідно ознайомитися попередньо з усією вибраною літературою, у загальному ознайомитися зі змістом робіт. А саме: звернути увагу на назву роботи, розділів, тем, ознайомитися з передмовою і анотацією, змістом і висновками. Таке ознайомлення є доцільним, оскільки допомагає здобувачу визначитися з літературою (основною і додатковою), дає можливість зрозуміти основні аспекти праці, що в свою чергу допоможе йому ефективно її використати для розкриття теми дослідження.

В результаті підбору інформації з теми здобувач має отримати таку інформацію: *хто із дослідників і у яких наукових організаціях працювали і продовжують працювати над даною проблемою? Де опубліковані результати їх наукових доробків (джерела)? У чому їх сутність?* Важливо навчитися виділяти найбільш суттєві теоретичні положення в роботі, обґрунтовувати їх на основі думок інших авторів, аналізу фактів, результатів досліджень.

Перед складанням списку використаних джерел треба *визначити основні поняття з теми курсової роботи.* Після того, як поняття визначені потрібно відшукати їх тлумачення в різноманітних джерелах, таких як: енциклопедіях (загальних і спеціальних), тлумачних словниках (загальних і спеціальних), предметних покажчиках основних підручників і монографій з теми дослідження. Те чи інше поняття у педагогіці може трактуватися різними авторами по-різному, тому варто у тексті роботи притримуватися одного, чіткого визначення.

Уся інформація підібрана здобувачем повинна фіксуватися у вигляді різноманітних записів для більш глибокого, точного і творчого аналізу літератури. Це дає можливість зрозуміти матеріал, запам'ятати, осмислити, сформулювати власні погляди, свою оцінку на висвітлення тим чи іншим автором конкретної проблеми.

Найбільш поширеними є такі записи:

– виписки, цитати для підтвердження думки автора (цитуються найбільш важливе, завершеною думкою, цитата береться в лапки і після неї в дужках вказується джерело (номер роботи із списку використаних джерел і сторінку, відокремивши комою, наприклад [10, с. 27]);

– тези (формулювання основних положень, які коротко і послідовно передають основний зміст роботи без пояснень. Тези самостійні та можуть не мати плавних переходів);

– ксерокопії, алфавітний каталог з проблеми дослідження (список літературних джерел), що можна робити в окремому зошиті або по принципу карткової системи – це дає можливість швидко зафіксувати записи, класифікувавши за принципами (алфавітним, хронологічним, тематичним тощо);

– план (простий і складний), що передбачає послідовний перелік питань про що йдеться в науковому доробку; графіки-схеми; анотації (короткий опис змісту книги чи статті, який може поєднувати в собі оцінку роботи);

– конспект (стислий виклад всього змісту статті чи книги). Саме конспектування може поєднувати в собі різні види запису: тези, цитати, план. Конспекти поділяються на: тематичні, прості, складні, короткі, розширені, доповнені таблицями, малюнками, схемами, поясненнями тощо.

Використання різних видів запису дасть можливість здобувачу більш повно і детально проаналізувати сутність проблеми, яка досліджується, оцінити теоретичну значущість даної роботи.

Таким чином, курсова робота з дошкільної педагогіки та фахових методик передбачає огляд літературних джерел з даної проблеми, короткий історіогенез її, сучасний стан проблеми та відповідні висновки. Також в науковому доробку має місце критичний аналіз та порівняльна оцінка різних підходів під час висвітлення проблеми.

Як свідчить досвід керівництва курсовими роботами, для написання наукового доробку з теми дослідження потрібно використати не менше 20 джерел.

2.5 Робота з електронними інформаційними ресурсами

Крім роботи здобувачів з книгою у бібліотеці можна використати *електронну інформаційну мережу Інтернет*. При підготовці до написання курсової роботи здобувачі можуть користуватися електронними ресурсами бібліотек, не залишаючи приміщення, в якому вони працюють. Доступ до цієї мережі розширює можливості пошуку літератури, а саме, дає змогу знаходити і використовувати різноманітні публікації в наукових і науково-методичних журналах. Здобувач має можливість ознайомитися з текстами авторефератів, наукових статей, які є в бібліотеках України. Він може відвідати Національну бібліотеку України ім. В. І. Вернадського (НБУВ). Адреса електронної бібліотеки – <http://www.nbu.gov.ua/>

Також здобувач може користуватися електронними ресурсами та онлайн-послугами Бібліотеки імені академіка М.О.Лавровського Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. <https://library.ndu.edu.ua/index.php/2015-02-17-13-01-25/2015-02-17-13-54-33>

Пошук необхідної літератури можна здійснювати шляхом введення у пошукову систему ключового слова: прізвища авторів дисертаційних досліджень, слів із назв текстів анотацій, шифрів спеціальностей наукових працівників, галузей науки тощо. Здобувач може скористатися електронними каталогами та послугою бібліотеки «Електронне замовлення», якщо самостійно не може знайти потрібне літературне джерело в електронному варіанті.

Сьогодні мережа Інтернет для здобувачів є заміником паперової книги. Вони можуть знайти в ній велику кількість підручників і посібників та завантажити на персональний комп'ютер, маючи змогу читати з монітору, опрацьовувати й засвоювати матеріал. Така можливість забезпечує студентам набагато простіше і швидше знайти необхідну інформацію, зберегти її, обробити і використати. Важливим аспектом є те, що використовуючи Інтернет ресурси здобувачі значною мірою економлять власний час, а це в свою чергу, дозволяє їм збалансувати свій режим, дотримання якого відіграє неабияку роль в досягненні позитивного результату.

Важливо зауважити, що часто здобувачі не зовсім правильно використовують можливості вище зазначених ресурсів, а саме: копіюють інформацію з книг, журналів, статей; підписують власним іменем напрацювання, які власне їм не належать. Це все свідчить про безвідповідальне ставлення як до запропонованих освітніх ресурсів, так і до наукового керівника, який змушений витратити час на перевірку курсового проєкту і повторно нагадувати про явище "плагіат". Натомість здобувачам варто вчитися аналізувати, синтезувати, узагальнювати, класифікувати інформацію з різних джерел інформації, оцінювати її з різних електронних ресурсів, оскільки в наш час дуже багато Інтернет – інформації є недостовірною, тому що її можуть вносити як кваліфіковані фахівці так і особи, які в тій чи іншій галузі не компетентні.

На допомогу здобувачам, в плані як працювати з електронними інформаційними ресурсами можуть слугувати такі праці:

Баркова О. В. Електронні ресурси: аспекти типології Національна академія наук України, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. К., 2014: [Електронний ресурс]. <http://www.nbuv.gov.ua/articles/2014/04bovrat.html>.

Глазунова О. Г. Моделі ефективного інформаційно-комунікаційних та дистанційних технологій у вищому навчальному закладі. *Інформатика*. 2006. № 11. С. 12-20.

Женченко М. Бібліографічний опис електронних ресурсів: загальні вимоги. *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 4. С. 15-18. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2011_4_5

Наукова періодика України у SciVerse Scopus. URL:<http://jsi.net.ua/journals/scopus.html>.

2.6. Написання та редагування тексту курсової роботи

Підготовка чорнового рукопису

Робота над чорновим рукописом має починатися із структурування та компонування основної частини шляхом аналізу, систематизації та узагальнення підібраних джерел до кожного параграфа.

Аналізуючи джерела наукової літератури, як правило, здобувачі вибирають матеріал, який найбільш влучно розкриває тему дослідження та заносять його до відповідних розділів та параграфів, що складають роботу. Окрім цього необхідно користуватися першоджерелами та використовувати цитати. Важливим й основним матеріалом є власні узагальнення та аналіз опрацьованих джерел згідно зі структурою роботи. Кожна структурна частина пишеться спочатку начорно відповідно до складеного плану. У цьому процесі здобувач, як правило:

1. Розглядає та аналізує різні наукові погляди щодо дискусійних питань науковцями й практиками.

2. Формулює власну позицію щодо дискусійних проблем, виражаючи підтримку однієї чи кількох із висловлених точок зору або формулюючи своє бачення з наведенням відповідних аргументів.

3. Аналізує необхідні положення першоджерел.

4. Підтверджує окремі теоретичні положення методики.

5. Формує пропозиції теоретичного та практичного характеру.

Найголовнішим завданням цього етапу – *зафіксувати основні думки, систему доказів, дотримуючись логіки та послідовності викладу змісту.*

Готовий чорновий варіант відкладають на два-три дні і тільки після цього перевіряють і критично оцінюють його загальний зміст. Відкоригований чорновий рукопис з необхідними правками показують науковому керівнику. Якщо він схвалив його, можна починати детальне шліфування тексту, намагаючись з'ясувати, чи вдалось автору з достатньою повнотою, точно і доступно передати основні ідеї, методи, висновки і рекомендації.

Редагування тексту

На етапі редагування тексту необхідно *перевірити та критично оцінити літературне оформлення* курсової роботи. Спочатку варто виявити та скоротити другорядний матеріал, поліпшити композицію курсової роботи. Також важливо перевірити обґрунтованість висновків, чи логічно пов'язані висловлювані ідеї, наявність повторів, послідовність викладу матеріалу. Варто звернути увагу та визначити доцільність використання таблиць і малюнків і їх місце в рукописі.

Після попередньо виконаної роботи вдосконалюється стиль викладу, перевіряється граматики, орфографія й пунктуація, звіряються посилання. Наприкінці роботи над рукописом остаточно коригується зміст, узгоджуються заголовки в змісті й тексті, складається список використаних джерел.

Робота над стилем

Мова наукової праці свідчить про культуру писемного мовлення її автора, отже, слід подбати про те, щоб лексична складова курсової роботи повністю

відповідала нормам сучасної української літературної мови і забезпечувала яскраве і водночас логічно точне вираження думок, суджень, положень, визначень і доказів автора. Наукове писемне мовлення має свої особливості, які слід враховувати, працюючи над текстом курсової роботи. *Це об'єктивність, точність, ясність, лаконічність вираження думок, логічність.* Ці ознаки зумовлюють вибір мовних засобів. Об'єктивності досягають високим ступенем безособовості, відсутністю суб'єктивно-оцінних моментів у викладі, зокрема в доборі лексики, синтаксичній будові. У науковому писемному мовленні рідко використовується займенник першої особи однини "я". Виклад, як правило, ведеться від третьої особи. Широко представлені також безособові речення, пасивні звороти, зворотні дієслова.

Допускається *вживання авторського "ми"*, проте воно має узагальнений, а часом і умовний характер. Наведемо кілька прикладів.

1. Було проаналізовано класифікацію ...
2. Автор умовно виділив...
3. Зміст управління ми розглядаємо ...
4. Згідно із науковою думкою автора...
5. На думку науковця...
6. Відповідно до наукового підходу автора...
7. Наш підхід до розуміння поняття управління дає змогу виокремити...

Виразність викладу, чіткість передачі інформації забезпечуються точним добром слів, правильним використанням терміну, відсутністю суперечностей в аргументації, документацією тверджень, наявністю таблиць, схем тощо.

Логічний характер наукового мовлення визначає широке вживання засобів логічного членування тексту й виділення окремих слів або їх груп. Це, з одного боку, прийоми зовнішнього оформлення тексту – поділеного на частини, розділи, параграфи, з іншого – чітко виявлені причинно-наслідкові зв'язки між повідомлюваними фактами (ці зв'язки можуть виражатися у межах як одного речення, так і всієї роботи), власне мовні засоби.

Редагування окремих елементів курсової роботи.

Цитування й переказ

Цитати – дослівні уривки з використаних джерел – використовуються в курсовій роботі для обґрунтування, підтвердження або доповнення авторських аргументів, висновків або положень та для критичного аналізу літературних джерел. Для цитування, як правило, беруть уривок, який містить у собі логічно завершену думку. Рідше цитують частину фрази або окремі слова. *Текст цитати наводиться без жодних змін, зі збереженням особливостей авторського написання, зокрема орфографії, пунктуації й шрифтових виділень.* Відхиленнями від цього правила можуть бути:

1) пропуски окремих слів і фраз, за умови, що думку автора не буде спотворено, а пропуск буде позначено трьома крапками (при цьому розділові знаки, що стояли перед або після випущеного тексту, не зберігаються);

2) зміна відмінку для підпорядкування його синтаксичній будові фрази, частиною якої вона є.

Не можна об'єднувати в одній цитаті кілька виписок, узятих з різних частин джерела, навіть якщо ці виписки логічно пов'язані між собою. Кожна така виписка повинна бути оформлена як окрема цитата.

3) Якщо цитата повністю відтворює: речення тексту, який цитується, вона починається з великої букви, якщо тільки не є частиною речення автора курсової роботи. Цитата, яка є складовою частиною авторського речення, починається з маленької букви, навіть якщо у використаному джерелі вона починається з великої. Якщо цитата відтворює тільки частину речення цитованого тексту, то перед лапками ставлять три крапки.

4) Цитати слід виписувати тільки з першоджерел, а не з праць інших авторів. Лише в тих випадках, коли першоджерело недоступне, можна скористатися цитатою, опублікованою в іншому виданні. В цьому разі слід випередити бібліографічне посилання на джерело словами: "Цитується за: " або "Цит. за :".

Якщо автор, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова для того, щоб посилити їх значення, він має зробити в дужках відповідне застереження і вказати свої ініціали, наприклад, (виділено мною. – П. М. (ініціали автора)), (курсив наш – П. М.), (підкреслено мною – П. М.). Аналогічне застереження роблять при самостійному перекладі рідною мовою іншомовної цитати: (переклад наш. – П. М.).

Кожна цитата має супроводжуватися посиланням на використане джерело. Здобувач, який нехтує цією вимогою, ризикує отримати незадовільну оцінку за виконання курсової роботи. Цитування має бути помірним. Перевантаженість тексту цитатами падає роботі компілятивного характеру і створює враження, що автор не має власної думки. Для того, щоб не перенасичувати текст цитатами, доцільно використовувати переказ чужих думок. Переказ має бути максимально точним. Не допускається викривлення чужих думок. Як і цитата, переказ має супроводжуватися посиланням на використане джерело.

Зверніть увагу, згідно із Положенням Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя «Про академічну доброчесність» http://www.ndu.edu.ua/storage/norm_baza/polozenia_pro_akademichny_dobrochesnist.pdf необхідно чітко дотримуватися принципів і норм академічної доброчесності при виконанні курсової роботи. Запозичення із інших джерел не повинні перевищувати допустимі норми.

Бібліографічні посилання

Як було зазначено, кожна цитата або думка, запозичена з праці іншого автора, має обов'язково супроводжуватися посиланням на використане джерело. Аналогічне посилання є обов'язковим і тоді, коли використовуються цифри, факти, схеми тощо. Посилання, вміщене поряд із описом загального змісту праці, її провідної думки, має порядковий номер відповідного джерела в списку використаних джерел. У тексті цей номер пишуть у квадратних дужках, наприклад

[1], або, якщо посилання робиться на кілька праць, [1; 3]. Посилання, яке супроводжує цитату або переказ конкретної думки, аргумент, цифрові дані тощо, має складатися з номера відповідного джерела і номера сторінки, з якої взято цитату або аргумент, наприклад [1, с. 54] або [1, с. 23-26]. Зверніть увагу, що між скороченням слова "сторінка" (с.) та подальшими цифрами обов'язково ставиться недрукований знак сполученням клавіш *Shift+Alt+Control*, які натискаються одночасно.

Таблиці

Для узагальнення даних необхідно створювати таблиці у змісті курсової роботи. Таблиця суттєво полегшує сприймання тексту, насиченого однорідними відомостями, переважно цифровими показниками. У таблиці матеріал подається систематизовано, цифри висувуються на перший план, слова не повторюються, тому таблиці широко використовують у наукових текстах.

Таблиці включають такі елементи: 1) нумераційний заголовок, у якому вказується порядковий номер таблиці; 2) тематичний заголовок, у якому формулюється зміст; 3) заголовки граф таблиці; 4) основну частину, яка складається з боковика (або заголовків рядків) і прографки. Вертикальні ряди в таблиці називають графами або колонками, горизонтальні - рядками. Усі графи й повинні мати заголовки. Заголовок графи стосується всіх даних цієї графи, заголовок рядка – усіх даних цього рядка. У правому верхньому кутку над таблицею пишуть слово «Таблиця» і вказують її номер. Знак номера (№) перед порядковим номером не ставлять. Наприклад, «Таблиця 3».

Порядкова нумерація таблиць може бути наскрізною або в межах розділу. Якщо використовується наскрізна нумерація, порядковий номер таблиці складається з однієї цифри: Таблиця 3. Якщо ж таблиці нумерують в межах розділу, номер складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, розділених крапкою: Таблиця 2.4 (четверта таблиця другого розділу). Нижче, посередині, розміщують тематичний заголовок. Він має бути коротким і повністю передавати зміст таблиці.

Якщо в роботі одна таблиця, її не нумерують.

Заголовок таблиці й заголовки граф пишуться з великої літери. Підзаголовки, які складають одне речення з текстом заголовка, пишуть з малої літери. Колонку з порядковими номерами рядків до таблиці не включають. Підзаголовки, які мають самостійне значення, пишуть з великої літери. Висота рядків – не менше 8 мм. В кінці заголовків і підзаголовків знаки пунктуації не ставлять. Якщо цифрові або інші дані в будь-якому рядку таблиці не наводяться, то в ньому ставиться риска (–). На всі таблиці повинні бути посилання у тексті, при цьому слово "таблиця" в тексті пишуть скорочено, наприклад: «... у табл. 1.2». У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово «дивись», наприклад: «див. табл. 1.3».

Зразок оформлення таблиці надано у додатку. 3.

Якщо таблиця містить велику кількість рядків, її можна перенести на наступний аркуш. У цьому випадку нумераційний та тематичний заголовки вказують один раз над першою частиною таблиці, а над іншими частинами пишуть слова «Продовження табл.» і номер таблиці, наприклад «Продовження табл. 1.2».

Таблицю розміщують після першої згадки про неї в тексті так, щоб її можна було читати, не перевертаючи роботу, або повернувши її за годинниковою стрілкою. У тексті посилання на таблиці подають у скороченому вигляді: табл. 4; табл. 2.3. Винятком є роботи, в яких лише одна таблиця. В таких випадках при посиланні на таблицю в тексті слово «таблиця» подають повністю.

Приклад побудови таблиці:

	Таблиця (номер)			
	Заголовок таблиці			
Головка	Заголовки граф			
	Підзаголовки граф		Підзаголовки граф	
	Горизонтальні рядки			
Боковик (заголовки рядків)	графа	графа	графа	графа

Ілюстрації

Основні види ілюстрацій, які можуть бути використані в курсовій роботі, це *рисунок, схема, діаграма, графік, малюнок*. Усі ілюстрації мають бути пов'язані тільки з основним змістом тексту, тому їх розміщують безпосередньо після того, де вони згадуються вперше або на наступній сторінці.

Зразки оформлення малюнків, схем і діаграм наведені у *Додатку И*

Перелік (список)

У наукових роботах часто використовується перелік. Якщо елементи переліку складаються з коротких речень або словосполучень, їх рекомендується відокремлювати крапкою з комою і писати кожний з нового рядка.

Скорочення

Слід користуватися тільки загальноприйнятими скороченнями слів і словосполучень і писати їх правильно. До скорочень, що не потребують спеціальних пояснень, належать такі:

Та ін. – та інші; див. – дивись; проф. – професор; і т. д. – і так далі; пор. – порівняй; доц. – доцент; і т. ін. – і таке інше напр. – наприклад; акад. – академік; і под. – і подібне. Але слова «та інші», «і так далі», «і таке інше», «і подібне» всередині речення не скорочують.

Оформлення списку використаних джерел та додатків

Список використаних джерел або бібліографічний апарат у курсовій роботі – це ключ до джерел, які використовував автор при її написанні. До цього списку включаються монографії, збірники наукових праць, їх складові частини, статті, посібники, підручники, тези доповідей, дисертації, автореферати дисертацій тощо.

Список джерел подається з нової сторінки під назвою «Список використаних джерел». Подається даний список у кінці основного тексту курсової роботи. Список використаних джерел укладається в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків. Бібліографічні описи праць одного автора розташовують за алфавітом заголовків праць (за наявності співавторів прізвища останніх не враховуються).

Усі літературні джерела подаються тією мовою, якою вони написані. Спочатку перераховуються праці мовами з кириличною графікою (українською), а потім праці, написані мовами з латинською графікою (англійською, німецькою, польською тощо). Бібліографічні описи у списку слід пронумерувати.

Відомості про літературу, яка включена до списку, необхідно давати згідно з вимогами державних стандартів з обов'язковим наведенням назв праць і вихідних даних видавництва.

Список використаних джерел оформлюється відповідно до *Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»*. Цей стандарт установлює види бібліографічних посилань, правила та особливості їхнього складання й розміщування у текстах.

Зразок оформлення використаних джерел представлений у *Додатку Ж*

Наступним компонентом курсової роботи, після списку використаних джерел, є додатки. Вони мають бути оформлені як продовження курсової роботи й розташовані в порядку згадування у тексті посилань на них. Кожен додаток має починатися з нової сторінки і позначається літерами у алфавітному порядку. У правому верхньому кутку пишуть слово "Додаток" і відповідну літеру: «Додаток А», «Додаток Б» тощо. Нижче, посередині рядка, пишуть заголовок, який є обов'язковим елементом додатка. Якщо в роботі один додаток, його не нумерують.

Рисунки й таблиці, розташовані в додатку, нумерують арабськими цифрами у межах кожного додатку, наприклад: «Рис. д. 1.1».

2.7. Технічне оформлення курсової роботи

Курсова робота повинна бути виконана й оформлена з дотриманням вимог до наукових робіт. *Оптимальний обсяг курсової роботи* – 30–35 друкованих сторінок (без літератури та додатків), список використаної літератури – близько 20 джерел.

Курсова робота має бути *надрукована чітко, без помилок і виправлень*. Текст курсової роботи може ілюструватись діаграмами, таблицями, рисунками, схемами та графіками. Розділи роботи починаються з нової сторінки, а кожен з підрозділів – після закінчення попереднього.

Текст відредагованої курсової роботи слід друкувати за допомогою комп'ютера на одній стороні стандартних аркушів білого паперу форматом А-4 (203 x 288 мм або 210 x 297 мм).

Сторінки обмежуються полями: ліве – 30 мм, верхнє та нижнє – 20 мм, праве – 10 мм. Відстань між заголовком і текстом – 15–20 мм. Шрифт – чорного кольору. Щільність тексту однакова по всій роботі. Сторінка повинна містити не менше 28–30 рядків по 57–60 знаків у кожному (з урахуванням інтервалів). Якщо роботу друкують за допомогою комп'ютера, використовують шрифт Times New Roman текстового редактора Word, розмір 14, з полуторним міжрядковим інтервалом. Сторінки рукопису мають бути пронумеровані. Першою є титульна сторінка, але на ній номер сторінки не ставиться. Нумерація починається з другої сторінки. Цифру, яка означає номер сторінки, ставлять у правому верхньому кутку сторінки без крапки.

Текст основної частини курсової роботи поділяють на розділи та підрозділи. Кожну структурну частину роботи починають з нової сторінки. Це стосується вступу, висновків, списку використаних джерел, додатків.

Заголовки структурних частин роботи "ЗМІСТ", "ВСТУП", "РОЗДІЛ", "ВИСНОВКИ", "СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ", "ДОДАТКИ" друкують великими літерами симетрично відносно тексту.

Заголовки підрозділів друкуються малими літерами (крім першої великої) з абзацу. Між заголовками і текстом або заголовком підрозділу слід залишати один міжрядковий інтервали. У кінці заголовка крапки не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Переносити слова у заголовку, підкреслювати їх не можна.

Такі структурні частини курсової роботи як зміст, вступ, висновки, список використаних джерел не мають порядкового номера, а розділи і підрозділи, як правило, нумерують арабськими цифрами. Крапка після номера розділу ставиться тільки в тому випадку, коли далі йде заголовок. Якщо заголовок розділу пишеться з нового рядка, крапку після номера розділу не ставлять. Підрозділи нумерують арабськими цифрами в межах кожного розділу. І номер підрозділу складається з двох цифр: перша є номером розділу, до якого входить підрозділ, а друга – номером підрозділу. Цифри розділяють крапкою.

У кінці номера підрозділу також ставлять крапку, після якої в тому самому рядку друкують заголовок підрозділу.

Абзацний відступ у друкованому тексті дорівнює 1,25 см.

Після передрукування рукопису слід вичитати текст і виправити помилки – граматичні, орфографічні й пунктуаційні. Особливо ретельно необхідно вивірити фактичний матеріал, цитати, посилання, бібліографічні дані, слід також упевнитися в тому, що заголовки і підзаголовки у змісті подано в тій самій послідовності й тому словесному формулюванні, в якому вони наводяться в тексті роботи, і починаються на зазначених у змісті сторінках. Знайдені помилки акуратно виправляють. Упевнившись, що передрукований рукопис не має помилок, а його

сторінки розміщені у правильній послідовності, рукопис брошурують і подають для реєстрації на кафедрі для перевірки науковим керівником.

Нумерація розділів та підрозділів

Номер розділу ставиться після слова "РОЗДІЛ", після номера крапка не ставиться, потім з нового рядка друкується заголовок розділу.

Підрозділи нумеруються в межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між ними ставиться крапка. У кінці номера підрозділу має стояти крапка, наприклад: "2.3." (третій підрозділ другого розділу). У тому самому рядку дається заголовок підрозділу.

Порядок посилань на джерела

Посилання на наукові літературні, архівні та інші джерела в тексті наводяться у квадратних дужках []. Це може бути посилання на джерело в цілому або на джерело із зазначенням конкретної сторінки.

Наприклад.

- "У 1917 р. в Україні налічувалося усього 47 зареєстрованих дитячих садків [3, с. 10]".

- "У Наказі Міністерства освіти і науки України "Про затвердження Примірної інструкції з діловодства у закладах дошкільної освіти" за №711 від 09.05.2025 року вказано на необхідність встановлення єдиних вимог до документування управлінської інформації та організації роботи з документами у закладах дошкільної освіти" [7].

- "Окремі аспекти проблеми виховання працелюбності у дітей дошкільного віку розглядалися в працях вчених II половини ХХ ст. [1–5]".

- "Різні аспекти сучасної валеологічної практики закладів дошкільної освіти висвітлено на електронних сторінках часопису «Дошкільне виховання» <https://jmil.com.ua/dv> [10]

- "Методику діагностування розвитку креативності у дітей дошкільного віку було розроблено, зокрема, Ф. Вільямсом та Дж. Гілфордом [6, с. 25–38; 9, с. 114–130]".

- "Методи та методичні прийоми формування у дітей старшого дошкільного віку математичних уявлень простору висвітлено у статті К. Щербачової [7]".

Цифри у квадратних дужках відповідають порядковому номеру джерела у списку використаних джерел.

Ілюстрації

До ілюстрацій належать *рисунок, схеми, графіки, діаграми*.

Ілюстрації повинні мати назву, яку розміщують після номера ілюстрації. За потреби ілюстрації доповнюють пояснювальними даними (текст під рисунком). Ілюстрації (схеми, графіки, діаграми) і таблиці варто наводити в роботі безпосередньо після тексту за першою згадкою або на наступній сторінці. Ілюстрації і таблиці, розміщені на окремих сторінках роботи, включають до загальної

нумерації. Ілюстрацію, більшу за формат А4, враховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування в тексті або в додатках.

Ілюстрації позначають словом "Рис." і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій в додатках. Номер ілюстрації складається з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між ними ставиться крапка.

Наприклад:

Рис. 1.2. (другий рисунок першого розділу).

Номер рисунка, його назва і пояснювальні підписи розміщуються послідовно під ним. Якщо в курсовій роботі один рисунок, то його нумерують за загальними правилами.

Наприклад:

Рис. 1.2. Види образотворчої діяльності дітей дошкільного віку

Список використаних джерел

Наукове дослідження завершується списком використаних джерел. Перелік джерел, на які є посилання в основній частині курсової роботи, наводять у кінці тексту перед додатками на наступній сторінці. Відомості про використані джерела необхідно подавати згідно з вимогами ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» (з офіційними виправленнями у 2017 році), з обов'язковим наведенням прізвищ авторів, назви праці, міста і року видання, видавництва і кількості сторінок. Список укладають в алфавітному порядку.

Джерела можна розміщувати:

- в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків (такий спосіб є найпоширеніший та універсальний);
- у хронологічному порядку;
- за послідовністю посилань у тексті.

Авторів з однаковими прізвищами подають в алфавітному порядку їхніх ініціалів; праці одного автора – за алфавітом перших літер назв його праць; праці одного автора з однаковою назвою – за хронологією.

Спочатку наводять літературу, видану кирилицею, далі – латиною і мовами з особливою графікою (за алфавітом назв мов – арабською, вірменською, грузинською тощо). Публікації мовами з особливою графікою подають в українській транслітерації або в перекладі українською мовою.

Крім того є певний порядок розташування літературних джерел: нормативні акти (закони, постанови та ін.); книжкові видання; статті в журналах та інших періодичних виданнях; матеріали з Інтернету.

Приклади оформлення бібліографічного опису у **СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ** з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» надано у *Додатку Ж*.

Додатки

Додатки оформляють як продовження курсової роботи на прикінцевих її сторінках, зазначаючи їх у порядку посилань у тексті. Кожний додаток починається з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований вгорі малими літерами з першої великої симетрично щодо тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додатки».

Додатки позначаються послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь, наприклад: Додаток А, Додаток Б і т. д. Один додаток позначається як Додаток А.

2.8. Підготовка до захисту та порядок захисту курсової роботи

Після того, як Ви здали курсову роботу викладачеві на перевірку, дізнайтеся, чи допущені ви до перевірки роботи на антиплагіат, якщо така вимога регламентована адміністрацією університету. За позитивного результату такої перевірки, робота допускається до захисту. *Захист курсових робіт проходить публічно перед комісією, яка складається з трьох осіб.* До її складу може входити і викладач, під керівництвом якого Ви проводили дослідження з курсової роботи. Діяльність комісії спрямована на те, щоб перевірити якість здійсненої наукової роботи студента щодо обраної теми, з'ясувати його обізнаність та компетентність з даної проблематики та поставити остаточну оцінку. Цей завершальний етап є найбільш відповідальним і важливим для студента. Тому він повинен підготуватися до захисту виконаної наукової роботи та підготувати власний виступ до 10 хвилин.

У змісті виступу, слід коротко *викласти свої думки з приводу таких положень:*

Актуальність дослідження (в чому ви вбачаєте необхідність дослідження проблеми, яку ви вивчали у вашому курсовому проєкті).

Якою була *мета Вашого* дослідження сформулюйте її самостійно, не дивлячись на текст; чи досягли її, чи задоволені Ви результатом.

Назвіть *дослідницькі завдання*, які стояли перед курсовою роботою, чи всі вони були виконані (якщо не всі з них виконані, то поясніть, з якої причини це сталося).

Вкажіть рівень, на якому виконувалось дослідження

Назвіть, з *яких розділів складається робота:*

а) як називається I розділ і що саме Ви конкретно виявили при дослідженні;

б) як називається II розділ і на що саме була спрямована Ваша увага при його вивченні;

Детально зупиніться на аналізі висновків, зроблених Вами у курсовій роботі за висунутими дослідницькими завданнями та рекомендацій щодо подальшого вивчення даної проблеми.

Коли Ви дали письмові відповіді за таким планом, слід їх упорядкувати і зробити конспект Вашої доповіді перед комісією. Тривалість Вашої доповіді має бути у межах 10 хв., тому кожну фразу, вислів ретельно продумайте (тези мають бути короткі і конкретні). Коли Ви впорядкувати свої записи, спробуйте озвучити свій виступ, потренуйтеся виступати як на публічному захисті. Проаналізуйте цей тренувальний виступ, визначте проблемні та слабкі місця виступу, вдоскональте їх.

Ще один важливий аспект: спробуйте наперед передбачити можливі до Вас запитання членів комісії. Бажано, щоб на них Ви теж спробували дати відповідь (усно чи письмово), де маєте проблеми у розумінні процедури дослідження з обраної тем. Тому слід попрацювати ще зі змістом курсового дослідження і ліквідувати прогалини у своїх знаннях.

Таким чином, Ви здійснили необхідну підготовку до захисту курсової роботи. Захист курсових робіт відбувається у окремій аудиторії. Для виступу студенту надається 15 хвилин, з них: 10хв. – на доповідь про виконану роботу, 5 хв. – на відповіді на запитання комісії. Для покращення сприйняття членами комісії змісту і процедури виконаної роботи, студенти мають підготувати для кожного члена комісії супровідну інформацію за змістом курсової роботи: зміст роботи, Вступ до роботи, Список використаних у роботі джерел.

Після доповіді студента, члени комісії з'ясовують питання, що виникли стосовно наукового дослідження. Студент має чітко і лаконічно на них відповідати науковою мовою. Після виступів усіх студентів, комісія аналізує якість виконання курсових робіт та відповідей на поставлені питання за відповідними критеріями, що представлені далі, у підрозділі 2.9.

2.9.Критерії оцінювання курсової роботи

Відповідно до вимог Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи та Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти оцінювання результатів навчання є одним з найважливіших елементів освітнього процесу.

Результати захисту курсової роботи оцінюються за національною шкалою та за шкалою ЄКТС та виставляються у відомості обліку успішності за підписом голови комісії.

Підсумкова оцінка з курсової роботи визначається за результатами її виконання та захисту здобувачем вищої освіти. Семестровим контролем з КР є диференційований залік.

Оцінка якості виконання і захисту студентами курсової роботи здійснюється за 100 баловою шкалою.

При оцінюванні курсової роботи комісія враховує такі основні компоненти (див. табл. 1):

1) вагомість отриманих наукових результатів та якість оформлення курсової роботи;

- 2) представлення результатів курсової роботи під час офіційного захисту;
 3) оприлюднення результатів курсової роботи (участь в науковій конференції, наукова стаття).

Таблиця 1

Критерії оцінювання¹

№ з/п	Критерії оцінювання	Кількість балів
1.	<p>Вагомість отриманих наукових результатів та якість оформлення курсової роботи:</p> <p>актуальність обраної теми наукового дослідження та її обґрунтування; чіткість постановки мети та завдань курсової роботи; формулювання об'єкту та предмету дослідження; повнота використання першоджерел і наукової літератури; наукова обґрунтованість, самостійність й аргументованість висновків; дотримання наукового стилю викладу інформації; оцінювання змісту курсової роботи, точності та коректності формулювань наукових положень; оформлення покликань і цитувань; оформлення списку літературних джерел; оцінювання оформлення курсової роботи.</p>	<p>0-50 балів</p>
2.	<p>Представлення результатів курсової роботи під час офіційного захисту</p> <p>змістовність та лаконічність захисту результатів дослідження; якість використання презентації під час захисту та дотримання регламенту виступу; здатність повно та чітко відповідати на запитання членів комісії; вміння захищати свої думки та погляди</p>	<p>0-30 балів</p>
4.	<p>Оприлюднення результатів курсової роботи</p> <ul style="list-style-type: none"> • участь в наукових конференціях; • наявність наукової публікації за результатами курсової роботи. 	<p>0-20 балів</p>
	<p>Максимальна оцінка</p>	<p>100</p>

1. Вагомість отриманих наукових результатів та якість оформлення курсової роботи
Критерії оцінювання опису актуальності обраної теми наукового дослідження та її обґрунтування

Таблиця 2

Бали	Критерії
5	Чітко, лаконічно, послідовно розкрито актуальність курсової роботи в межах дошкільної галузі із представленням нормативних документів, широким описом різних підходів до вивчення проблеми дослідження. Змістовно проаналізовано різні сучасні підходи до вивчення досліджуваного питання як вченими нашої країни, так і науковцями інших країн. Продемонстровано зв'язок досліджуваного питання із потребами дошкільної освіти та чітко визначено очікувані практичні результати.
4	Актуальність досліджуваної проблеми описана чітко, лаконічно, послідовно, однак, при вивченні досліджуваного питання проаналізовано переважно тільки досвід українських науковців. Практична цінність очікуваних результатів описана частково.
3	Актуальність досліджуваної проблеми розкрито частково без обґрунтувань на належному рівні. Практична цінність очікуваних результатів лише констатується.
2	Наявність лише фрагментарних доказів актуальності досліджуваних питань. Опис досліджень за темою містить застарілі дані та є фрагментарним без дотримання хронологічного порядку.
1	Актуальність дослідження та аналіз останніх досліджень відсутні або представлені фрагментарно.

Критерії оцінювання чіткості постановки мети та завдань курсової роботи

Таблиця 3

Бали	Критерії
5	Змістовно, оригінально, на основі обґрунтувань світового досвіду зазначено мету та завдання курсової роботи.
4	Змістовно, на основі обґрунтувань здобутків українських учених зазначено мету та завдання курсової роботи.
3	Мета та завдання курсової роботи потребують незначних уточнень.
2	Зазначені мета і завдання дадуть можливість лише фрагментарно розкрити тему курсової роботи.
1	Мета та завдання не розкривають тему курсової роботи.

Критерії оцінювання формулювання об'єкту та предмету дослідження

Таблиця 4

Бали	Критерії
5	Об'єкт, предмет дослідження сформульовані чітко.
4	Об'єкт, предмет дослідження сформульовані нечітко.
3	Об'єкт або предмет дослідження сформульовані некоректно, не розуміння зв'язку між ними.
2	Об'єкт та предмет дослідження частково стосуються досліджуваної проблеми.
1	Обов'язкові поняття визначені неправильно.

Критерії оцінювання повноти використання першоджерел і наукової літератури

Таблиця 5

Бали	Критерії
5	У роботі використані як класичні праці, так і новітні дослідження з теми. Аналіз джерел не є вибіркоким – представлені різні підходи, точки зору, школи або наукові напрями. Показано еволюцію наукової думки щодо досліджуваної проблеми. Джерела не просто згадуються, а аналізуються, зіставляються, оцінюється їх внесок у розуміння проблеми. Продемонстровано власне ставлення до наукових позицій. Залучені останні публікації з наукових журналів, конференцій, дисертацій.
4	У роботі використані наукові дослідження з теми. Представлені різні підходи, точки зору, однак сучасний розвиток наукової думки щодо досліджуваної проблеми висвітлений мало. Джерела аналізуються, зіставляються, оцінюється їх внесок у розуміння проблеми. Власне ставлення до наукових позицій продемонстровано поверхово. Практично не представлені публікації за останні 5 років.
3	У роботі використані наукові дослідження українських вчених. Представлені вибіркокі точки зору щодо проблеми, яка аналізується, відсутня їх оцінка. Власне ставлення автора до наукових позицій не продемонстровано. Відсутні публікації за останні 5 років.
2	Використані наукові дослідження мають застарілу інформацію, не відповідають сучасному стану досліджуваної проблеми. Зустрічаються у роботі російські джерела. Точки зору науковців не представлені, власне ставлення автора до наукових позицій не продемонстровано.
1	Використані наукові дослідження не відповідають сучасному стану досліджуваної проблеми, присутність російських джерел. Точки зору науковців не представлені, власне ставлення автора до наукових позицій не продемонстровано.

Критерії оцінювання наукової обґрунтованості, самостійності й аргументованості висновків

Таблиця 6

Бали	Критерії
5	Висновки сформульовані за завданнями, логічно викладені, чіткі та аргументовані. Присутня системність у доведенні тверджень , унікальність думок. Містять аналіз, узагальнення, інтерпретацію результатів .
4	Висновки сформульовані за завданнями, але носять стислий мало аргументований характер, порушується системність у доведенні тверджень.
3	Висновки написані не за завданнями, частково відповідають темі дослідження.
2	Висновки носять не самостійний характер і не містять результатів за завданнями.
1	Висновки відсутні .

Критерії оцінювання дотримання наукового стилю викладу інформації

Таблиця 7

Бали	Критерії
5	Ретельний підбір і використання слів у їх прямому значенні, широке вживання термінів спеціальної лексики; точність і об'єктивність викладу; дотримання мовних норм.
4	Використання слів у прямому значенні, вживання термінів спеціальної лексики; наявність незначних порушень мовних норм.
3	Перевага надається загальноновживаним словам, побутовій лексиці, наявні порушення мовних норм.
2	Відсутність термінів спеціальної лексики, логіки викладу змісту, наявність мовних огріхів.
1	Лексика наукового стилю відсутня.

Критерії оцінювання змісту курсової роботи, точності та коректності формулювань наукових положень

Таблиця 8

Бали	Критерії
5	Зміст повністю відповідає зазначеній темі. Наукові положення повністю відповідають темі дослідження та висунутим завданням.
4	Зміст в цілому відповідає зазначеній темі, але є деякі незначні відхилення від теми. Наукові положення не повністю розкривають тему дослідження.
3	Зміст поверхово висвітлює зазначену тему. Наукові положення не відображають сучасного напрямку зазначеної проблеми.
2	Зміст частково відповідає зазначеній темі. Наукові положення частково відповідають темі дослідження.
1	Зміст не відповідає зазначеній темі. Наукові положення сформульовані неправильно.

Критерії оцінювання оформлення покликань і цитувань

Таблиця 9

Бали	Критерії
5	Покликання на теоретичні джерела і цитування виконані відповідно до вимог оформлення. Вказано точні посилання та цитування згідно з науковими стандартами.
4	Покликання на теоретичні джерела і цитування виконані з незначними недоліками.
3	Покликання на теоретичні джерела і цитування частково відповідають вимогам, не точні , часто не співвідносяться з представленими джерелами.
2	Покликання на теоретичні джерела і цитування фрагментарно відповідають вимогам. Часто не співвідносяться з представленими джерелами, або відсутні взагалі.
1	Не дотримані вимоги оформлення покликань і цитувань згідно з державними стандартами або покликання на теоретичні джерела і цитування відсутні.

Критерії оцінювання оформлення списку літературних джерел

Таблиця 10

Бали	Критерії
5	Список літератури містить повний бібліографічний опис усіх використаних наукових праць, джерел фактичного матеріалу та довідкової літератури. Назви джерел розміщені, як правило, за алфавітним порядком відповідно до вимог ДСТУ8302:2015. Не містять російських джерел.
4	Список використаних джерел складений відповідно до чинного національного стандарту з незначними недоліками.
3	Список використаних джерел містить частковий бібліографічний опис використаних наукових праць. Назви джерел розміщені відповідно до вимог з деякими недоліками. Містять російські джерела.
2	Список використаних джерел містить фрагментарний бібліографічний опис. Назви використаних джерел не завжди розміщені відповідно до вимог.
1	Список використаних джерел не містить повного бібліографічного опису всіх використаних наукових праць, джерел фактичного матеріалу та довідкової літератури.

Критерії оцінювання оформлення курсової роботи

Таблиця 11

Бали	Критерії
5	Текст курсової роботи оформлено у відповідності до встановлених вимог. Бездоганна орфографія, пунктуація, стилістика.
4	Текст курсової роботи оформлено з незначними порушеннями встановлених вимог. Мають місце орфографічні та пунктуаційні помилки (порушення вимог технічного оформлення і помилки – до 5).
3	Текст курсової роботи оформлено з незначними порушеннями встановлених вимог. Мають місце орфографічні та пунктуаційні помилки (порушення вимог технічного оформлення і помилки – 5 – 10).
2	Текст курсової роботи оформлено з суттєвими порушеннями встановлених вимог. Наявні орфографічні, пунктуаційні та стилістичні помилки (порушення вимог технічного оформлення і помилки – 10 і більше)
1	Текст курсової роботи оформлено неправильно. Наявні орфографічні, пунктуаційні та стилістичні помилки. Робота не відповідає встановленим вимогам.

2. Представлення результатів курсової роботи під час офіційного захисту

Критерії оцінювання публічного виступу на захисті

Таблиця 12

Бали	Критерії
10	Доповідь змістовна, логічна, аргументована, структурована. Студент спроможний чітко та стисло викласти основні результати дослідження. Чітко визначено практичну значущість зроблених висновків. Витримано всі норми педагогічної техніки. Мовлення відповідає вимогам наукового стилю, орфографічно і стилістично правильне.
8	Доповідь змістовна, логічна, аргументована, структурована. Студент спроможний чітко та стисло викласти основні результати дослідження. Демонструє усвідомлення ролі, значення предмету дослідження. Не чітко визначено практичну значущість зроблених висновків. Студент порушує норми педагогічної техніки. Можливі незначні мовні огріхи.
6	Доповідь має ряд недоліків змісту, логіки побудови, аргументів, структури. Студент невпорядковано викладає основні результати дослідження. Не демонструє чіткого усвідомлення ролі, значення предмету дослідження. Не визначено практичну значущість зроблених висновків. Норми педагогічної техніки суттєво порушені. Наявні мовні огріхи.
3	Виступ не логічний, не структурований, аргументи відсутні. Студент неспроможний чітко та стисло викласти основні результати дослідження. Доповідь не структурована. Мовлення не відповідає вимогам наукового стилю.
1	Виступ не відповідає критеріям захисту кваліфікаційних робіт.

Критерії оцінювання презентації до виступу на захисті

Таблиця 13

Бали	Критерії
10	Презентація змістовна, логічна, структурована. Дотримані вимоги до візуалізацій. Мова відповідає вимогам наукового стилю.
8	Презентація має окремі недоліки змісту, логіки, структури. Не дотримані деякі вимоги до візуалізацій. Можливі незначні мовні огріхи.
6	Презентація має ряд недоліків змісту, логіки, структури. Не дотримані вимоги до візуалізацій. Наявні мовні огріхи.
1-3	Зміст слайдів не відповідають змісту доповіді. Вимоги до візуалізацій не дотримані. Мова не відповідає вимогам наукового стилю.
0	Презентація відсутня.

Критерії оцінювання відповідей на запитання під час захисту

Таблиця 15

Бали	Критерії
10	Відповіді на запитання чіткі, переконливо. Студент надає повні, глибокі, обґрунтовані відповіді на всі поставлені запитання.
8	Відповіді на запитання чіткі, в повній мірі аргументовані. Незначні неточність або помилки у відповіді, які студент самостійно виправив.
6	Відповіді не зовсім чіткі та не повній мірі аргументовані. Відповіді на деякі поставлені запитання надано з помилками або неточностями. Студент сам не спроможний виправити всі неточності та помилки.
1-3	Відповіді не чіткі, не аргументовані. Студент надає на більшість запитань неправильні відповіді або неповні, поверхові.
0	Відповіді на запитання відсутні. Студент неспроможний надати відповіді на поставлені запитання.

Критерії оцінювання оприлюднення результатів курсової роботи

Таблиця 16

Бали	Критерії
20	Наявність одноосібної публікації (статті) з участю в науковій конференції.
16	Наявність публікацій (тези або стаття) (у співавторстві) з участю в науковій конференції.
12	Наявність наукової публікації (тези або стаття) без участі в конференції.
6	Участь в одній конференції без наукових публікацій. Апробація роботи зазначена лише в програмі.
0	Оприлюднення результатів дослідження відсутнє.

Дані 100-бальної шкали оцінювання переводяться в 4- бальну та шкалу за системою ECTS за критеріями, наведеними в табл. 17.

Критерії оцінювання знань студентів

Таблиця 17

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	За національною системою	За системою НДУ
A	Відмінно – відмінне виконання роботи або відповідь без помилок	відмінно	90-100
B	Дуже добре – виконання роботи з незначними помилками (до 5%)	добре	82-89
C	Добре – взагалі правильна робота, відповідь з кількома незначними помилками (до 10%)		74-81
D	Задовільно – непогано, але з певною кількістю помилок, які не заважають достатньо повному висвітленню питання, відповіді (до 25%)	задовільно	64-73
E	Задовільно – виконання робіт задовольняє мінімальні критерії для позитивної оцінки (до 40%)		60-63
FX	Незадовільно – потрібно додатково попрацювати для отримання позитивної оцінки		незадовільно
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота для отримання позитивної оцінки	1-34	

Рішення щодо оцінки курсової роботи оголошується в той самий день, після чого оцінка записується на титульному аркуші курсової роботи та проставляється в екзаменаційну відомість та індивідуальний план студента.

3. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гавриш Р. Дослідницька програма як стратегічний етап підготовки кваліфікаційних робіт студентами вищих навчальних закладів. *Імідж сучасного педагога*. 2020. № 4. С. 37–40.
2. Горбачук В. Т., Гобачук Д. В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / Держ. вищий навч. закл. "Донбаський держ. пед. ун-т". Слов'янськ : Друкарський двір, 2021. 124 с.
3. Данильян О. Г., Дзьобан О. П. Методологія наукових досліджень : підручник / Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. 2-ге вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2023. 488 с.
4. Захарова І. В., Філіпова Л. Я. Основи інформаційно-аналітичної діяльності : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 336 с.
5. Курсові та магістерські роботи з педагогіки та методик початкової освіти: навч.-метод. посіб. / уклад.: О. Федій, Н. Карапузова, Н. Гібалова, Л. Процай, Є. Починок, Т. Мірошніченко, Т. Власенко ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Москва : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2021. 97 с.
6. URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/курсіві_магістерські_ПО.pdf.
7. Мазур О. В., Подвойська О. В., Радецька С. В. Як написати наукову роботу: від реферату до дисертації : навч. посіб. з основ наукових дослідж. для студ. філол. спец. / Херсонський нац. техн. ун-т. Херсон : Олді-Плюс, 2018. 176 с.
8. Методичні рекомендації щодо організації, виконання та захисту кваліфікаційних (бакалаврських / магістерських) робіт / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2020. 53 с. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/МЕТОДИЧКА.pdf>.
9. Момот О. Методологія та організація наукових досліджень : навч.-метод. посіб. Полтава : ПП Астроя, 2023. 99 с. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/22109>.
10. Пихтіна Н.П. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя,, 2018. 254 с.
11. Пихтіна Н.П. Основи наукових досліджень: навч. посіб. 2-ге вид., доп., електронне. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2021. 342 с.
12. Пихтіна Н.П. Методологія психолого-педагогічних досліджень: навч. посіб. Електронне видання. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М.Гоголя,, 2023. 312 с.
13. Сидоренко В. К., Титаренко О. О. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава : Полтавський літератор, 2019. 348 с.
14. Соціально-моральне виховання дошкільника: дослідно-технологічні аспекти. Навчально-методичний посібник для студентів педагогічних спеціальностей / уклад. О.Кононко, Н.Пихтіна, С.Матвієнко, А.Аніщук, Л.Бобро, О.Лісо-вєць. За загальною редакцією О. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2020. 415 с.

15. 10.Тверезовська Н. Т., Сидоренко В. К. Методологія педагогічного дослідження : навч. посіб. / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ : Центр учбової л-ри, 2013. 440 с.

16. 11.Титаренко О. О. Основи наукових досліджень : монографія / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава : Сімон, 2020. 348 с.

4. ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ З ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Викладач: доц. Аніщук А.М.

1. Розвиток суспільного дошкільного виховання на ранніх етапах історії людства.

2. Розвиток в дітей раннього і дошкільного віку базових якостей особистості.

3. Розвиток допитливості та пізнавальної мотивації у дітей раннього віку.

4. Взаємодія закладів дошкільної освіти й сім'ї у розв'язанні завдань правового виховання дітей.

5. Особливості формування статевої самосвідомості в дошкільному віці.

6. Особливості організації освітнього процесу у закладі дошкільної освіти.

7. Формування комунікативної готовності старших дошкільників до навчання в школі.

8. Формування оцінно-етичних суджень у художньо-мовленнєвій діяльності дітей старшого дошкільного віку

9. Розвиток моральної свідомості старшого дошкільника засобами художньої літератури.

10. Виховання емоційної культури дошкільників засобами художньої літератури.

11. Організаційно-педагогічні умови забезпечення наступності в навчанні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

12. Українська національна іграшка та її місце в закладі дошкільної освіти.

13. Методика навчання переказу дітей п'ятого року життя на основі використання методу моделювання.

14. Мнемотехніка як засіб розвитку мовлення дітей дошкільного віку.

15. Розвиток мовленнєвої активності дошкільників засобом моделювання.

Викладач: доц. Бобро Л.В.

1. Роль наочних методів у формуванні природничої компетентності у дітей дошкільного віку.
2. Розвиток пізнавальної активності дошкільників у процесі ознайомлення з природою.
3. Формування інтересу до природного середовища у дітей дошкільного віку засобом дидактичних ігор.
4. Педагогічні умови процесу соціалізації дошкільників засобами ігрової діяльності.
5. Формування моральних якостей у дітей дошкільного віку у процесі ігрової діяльності.
6. Розвиток емоційного інтелекту засобами ігрової діяльності старших дошкільників.
7. Партнерство закладу дошкільної освіти та сім'ї у процесі ознайомлення дошкільників із соціумом.

Викладач: доц. Лісовець О.В.

1. Національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.
2. Виховання патріотизму у старших дошкільників засобами фольклору.
3. Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами народних традицій.
4. Використання народної гри у вихованні патріотизму у дітей старшого дошкільного віку.
5. Родинні традиції як засіб національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку.
6. Виховання самостійності старших дошкільників у спільній трудовій діяльності.
7. Виховання ініціативності старших дошкільників засобами сюжетно-рольової гри.
8. Виховання культури спілкування дітей старшого дошкільного віку.
9. Формування художньо-мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобом дитячої літератури.
10. Моральне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами українських народних казок.
11. Розвиток емпатії старших дошкільників засобами художньої літератури.
12. Розвиток дитячої творчості в умовах закладу дошкільної освіти (ЗДО).

Викладач: доц. Матвієнко С.І.

1. Рухливі ігри як засіб формування уявлень простору в старших дошкільників.
2. Технологія Кюїзенера як засіб формування математичних уявлень в дітей старшого дошкільного віку.
3. Картина як засіб ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з традиційним побутом українців.
4. Технологія музейної педагогіки як засіб формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку.
5. Технологія sendplay як засіб сенсорного розвитку дітей раннього віку.
6. Особливості використання музикотерапії у роботі з дошкільниками.

Викладач: доц. Пихтіна Н.П.

1. Формування комунікативної компетентності старших дошкільників засобами творчих ігор.
2. Педагогічні умови використання ІКТ у розвитку старших дошкільників.
3. Особливості соціально-емоційного навчання дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності.
4. Соціально-психологічні чинники деструктивного впливу ІКТ на розвиток дитини дошкільного віку.
5. Предметно-розвивальне середовище як педагогічна умова використання ігрових технологій в освітньому процесі ЗДО.
6. Особливості попередження негативної поведінки дітей дошкільного віку засобами їх ігрової активності.
7. Педагогічні умови використання іграшок у вихованні дітей різних вікових груп.
8. Зона найближчого розвитку як соціально-психологічний інструмент розвитку дитини в дошкільні роки.
9. Сюжетно-рольова гра як засіб соціалізації дитини дошкільного віку.
10. Особливості подолання негативної поведінки дітей дошкільного віку засобами їх ігрової активності .
11. Застосування сюжетно-рольової гри як провідної діяльності у вихованні базових компетентностей дошкільників.
12. Особливості переживання психотравмуючих ситуацій дітьми старшого дошкільного віку.

5. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ДЛЯ СТУДЕНТІВ З НАПИСАННЯ КУРСОВИХ РОБІТ ЗА РЕКОМЕНДОВАНОЮ ТЕМАТИКОЮ

1. Актуальні проблеми дошкільної освіти : колективна монографія / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; С. Семчук, С. Попиченко та інші; за заг. ред. В. М. Кушнір. Умань : Візаві, 2021. 252 с. URL:https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/13946/1/Aktyal_prob_l_doshk_osvitu.pdf
2. Актуальні проблеми дошкільної педагогіки: навч.-метод. посіб. для студ. спец. «Дошкільна освіта» / уклад. О. М. Мельникова. Умань: АЛМІ, 2018. 250 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти України / під керівництвом Т.О.Піроженко. К.: Видавництво, 2021. 37 с.
4. Брежнєва О.Г. Математичний розвиток дошкільників : теорія і технологія: моногр. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні. 2018 р. 481 с.
5. Бугаєць Н.О., Зінченко Н.М., Казачков І.В. та ін. Методичні рекомендації до написання кваліфікаційних робіт. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2022. 38 с. URL:<http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/2648/1/Методичні%20рекомендації%20до%20написання%20кваліфікаційних%20робіт.pdf> (дата звернення: 28.04.2023).
6. Газіна І. О. Методика музичного виховання дітей дошкільного віку навч.-метод. посіб. для студентів наряду підготовки «Дошкільна освіта», вихователів дошк. навч. закладів та батьків. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2015. 196 с.: іл.
7. Гордійчук М.С., Пукас І.Л. Дошкільна педагогіка з історією: навчально-методичний посібник / авт.- упор. М.С. Гордійчук, І.Л. Пукас, Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2024. 186 с. <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/8105/Hordiichuk-M.-Pukas-I.-Doshkilna-pedahohika-z-istoriiei.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
8. Довженко Т., Небитова І., Шищенко В. Методичні рекомендації. Підготовка та оформлення курсової роботи з педагогіки: (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти другого року навчання зі спеціальності 013 – Початкова освіта) – Х. : ХНПУ, 2024. – 52 с.
9. Дорошенко Т.М., Мацько В.В. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень. Навч. посібн. Кременчук. 2019. 96 с.
10. ДСТУ 3008:2015 Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання / Нац. стандарт України. Вид. офіц. [На заміну ДСТУ 3008-95; чинний від 2017-07-01]. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 26 с. URL: https://science.kname.edu.ua/images/dok/derzhstandart_3008_2015.pdf (дата звернення: 25.04.2023).

11. Дудник Н., Карпенко О., Свйонтник О. Сучасні технології дошкільного виховання : навчальний посібник для студентів другого (магістерського) рівня освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта. Дрогобич : ДДПУ ім. Івана Франка, 2023. 300 с.
12. Загородня Л. П., Тітаренко С. А. Фізичне виховання дітей дошкільного віку : навчальний посібник / за заг. ред. Л. П. Загородньої. Суми: Університетська книга, 2017. 272 с.
13. Закон України «Про дошкільну освіту», 06.06.2024. № 3788-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text>
14. Матвієнко С. І. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 298 с.
15. Матвієнко С.І. Гра як засіб забезпечення наступності у формуванні логіко-математичної компетентності старших дошкільників і учнів першого класу НУШ. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки.* 2023. №1. С. 54-63.
16. Матвієнко С.І. Забезпечення наступності логіко-математичного розвитку дитини на етапі «заклад дошкільної освіти – школа». *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки.* 2023. №3. С. 15-25.
17. Матвієнко С.І. Художня праця та основи дизайну. Навч. посіб. Ніжин. 2016. 200 с.
18. Матвієнко С.І., Заплішний І.І. Українські народні рухливі ігри і дошкільному навчальному закладі: навч. посіб. Ніжин: Вид-во НДУ ім. Миколи Гоголя. 2017. 143 с.
19. Методичні рекомендації з написання та оформлення курсових робіт із фахових методик спеціальності 012 Дошкільна освіта / уклад. А. М. Богуш, Л. І. Березовська. Одеса, 2021. 42 с.
20. Мордовцева Н., Правова Н., Цалапова О. Методичні рекомендації до написання курсових робіт здобувачів освіти галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка спеціальностей 013 «Початкова освіта», «Початкова освіта. Українська мова і література». Лубни, 2024. 40 с.
21. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: Підручник для студ. вищ. навч. закладів / Г.В. Сухорукова, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л.А. Янцур. 2-ге вид., перер. та доп. Київ: Слово, 2011. 376 с.
22. Пихтіна Н. П. Методологія психолого-педагогічних досліджень: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2023. 315 с.
23. Пихтіна Н.П. *Відхилення в поведінці дітей: характеристика, чинники виникнення та стратегія усунення / Соціально-моральний розвиток і виховання дитини дошкільного віку.* Колективна монографія (за загальною редакцією О.Кононко). Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2020. с. 198 - 255;
24. Пихтіна Н.П. Комп'ютерні технології у роботі з дітьми: Навчальний посібник / Н.П.Пихтіна. Друге електронне видання. Ніжин, Видавництво НДУ ім. М.Гоголя. 2021. 113 с.

25. Пихтіна Н.П. Основи наукових досліджень : навчально-методичний посібник. 2-ге вид. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 354 с.
26. Пихтіна Н.П. Педагогічна творчість: навч. посіб. Електронне видання. Ніжин, 2021. 169 с.
27. Пихтіна Н.П. Профілактика негативних проявів у поведінці дітей: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2018. 376 с..
28. Пихтіна Н.П. Теорія і методика ігрової діяльності дітей. Навчальний посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2016. 267 с.
29. Пихтіна Н. П., Дитяча та педагогічна психологія : лекції. Навчальний посібник Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2024. 193 с.,
30. Пісоцька Л. М., Пісоцький О. П. Лекції з педагогіки дошкільної. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. 209 с.
31. Положення Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя «Про академічну доброчесність». 2019. URL: http://www.ndu.edu.ua/storage/norm_baza/polozennia_pro_akademichny_dobrochesnist.pdf (дата звернення: 28.04.2023).
32. Положення про організацію освітнього процесу в Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя URL: [2023 Polozennia_pro_orgosv_process \(зі змінами\).docx.pdf \(ndu.edu.ua\)](http://www.ndu.edu.ua/storage/norm_baza/polozennia_pro_organizaciu_osvitnyh_processiv.pdf) (дата звернення: 10.06.2024).
33. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка. 4- видання, перероблене (ВЦ «Академія». 2018. 408 с.
34. Соціально-моральне виховання дошкільника: дослідно-технологічні аспекти. Навчально-методичний посібник для студентів педагогічних спеціальностей /Укладачі О.Кононко, Н.Пихтіна, С.Матвієнко, А.Аніщук, Л.Бобро, О.Лісовець. За загальною редакцією О. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2020. 415 с.
35. Соціально-моральний розвиток і виховання дитини дошкільного віку: Колективна монографія /Укладачі О.Кононко, Н.Пихтіна, С.Матвієнко, А.Аніщук, Л.Бобро, О.Лісовець. За загальною редакцією Кононко О.Л. Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2020. 287 с.
36. Староста В.І. Курсові роботи: підготовка, оформлення, захист: навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта». Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2024. 47 с.
37. Технологія написання курсових робіт з дошкільної педагогіки : методичні рекомендації / уклад. О. Ю. Яницька ; МОН України. МОН України. ПВНЗ «МЕГУ ім. акад. С. Дем'янчука». Пед. ф-т, Каф. заг. педагогіки та дошк. освіти. - Рівне, 2021. - 17 с
38. Федорова М.А., Максимова О. О., Сорочинська О. А. Дошкільна педагогіка (частина 1): навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2024. 80 с. <http://eprints.zu.edu.ua/38943/1/Дошкільна%20педагогіка%20Ч.1.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А

Зразок оформлення титульної сторінки курсової роботи

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Кафедра дошкільної освіти

Курсова робота

з дошкільної педагогіки на тему:

"ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РУХОВОГО РЕЖИМУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ОЗДОРОВЧИХ ГІМНАСТИК"

Виконала: студентка 3 курсу, групи
ДО – 31 напряму підготовки : 01
Педагогічна освіта спеціальності : А 2
Дошкільна освіта освітньо-
кваліфікованого рівня: бакалавр

Петренко Дарина Андріївна

Науковий керівник:

канд. пед. наук, доц.

Матвієнко Світлана Іванівна

Національна шкала _

Кількість балів _

Оцінка ECTS _

Члени комісії _ _

_____
_____

м. Ніжин – 2025

Зразок оформлення змісту курсової роботи

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РУХОВОГО РЕЖИМУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ	7
1.1. Характеристика опорних понять з теми дослідження	7
1.2. Програмове забезпечення рухового режиму дитини старшого дошкільного віку	12
1.3. Сутність та класифікація оздоровчих гімнастик.....	15
ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ	22
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РУХОВОГО РЕЖИМУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ОЗДОРОВЧИХ ГІМНАСТИК	23
1.3. Використання оздоровчого потенціалу гімнастик в різних формах організації життєдіяльності старших дошкільників	23
2.1. Урахування фізичного стану дошкільників при проведенні оздоровчих гімнастик	28
2.3. Забезпечення педагогічного керівництва оздоровчими гімнастиками щодо дотримання рівня рухового режиму старших дошкільників	33
ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ	38
ВИСНОВКИ	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	44
ДОДАТКИ	48

Зразок оформлення вступу курсової роботи ВСТУП

Актуальність дослідження. Сьогодні наше суспільство переживає глибоку духовну кризу, яка охопила всі сфери життя. Все більшу занепокоєність викликає зростаюча злочинність та жорстокість дітей, зневага та попрання ними таких духовних цінностей як любов, добротворчість, чуйне ставлення до людини, піднесене сприйняття життя. Найнегативнішим проявом бездуховності громадян є безвідповідальність за авторитет держави у світі, за втрату вікових історико-культурних традицій в національному та регіональному масштабах.

Невипадково проблеми виховання людини духовної привертають до себе все більшу увагу вчених. Проблема вивчення духовності була предметом уваги психологів (І. Бех, М. Боришевський, З. Карпенко, С. Максименко, В. Франкл, Е. Фромм, Ж. Юзвак) педагогів (Є. Бондаревська, Т. Власова, В. Долженко, В. Зеньківський, О. Олексюк, О. Омельченко, О. Сухомлинська, Г. Шевченко та ін.).

Найбільш відповідальним періодом дитинства, у якому закладаються підвалини духовності, є старший дошкільний вік (Л. Артемова, І. Бех, Н. Бондаренко, А. Богуш, Н. Гавриш, С. Русова та ін.). Саме в цьому віці інтенсивно розвивається пізнавальна, почуттєво-емоційна, творча сфера особистості, образне мислення, формуються такі особистісні якості як: доброта, щирість, сердечність, чесність, милосердя, відвертість, відкритість, радісне сприймання життя тощо.

Цей важливий аспект зафіксовано в Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку (2020 р.), де сформульовано мету дошкільного виховання як формування основ духовної особистості та визначено провідні завдання. Актуальність теми дослідження визначається також положеннями Закону України «Про дошкільну освіту» (2024 р.), Базового компоненту дошкільної освіти (2021 р.); а також комплексними програмами, рекомендованими МОН України, за якими нині працює національне дошкілля.

Аналіз сучасної наукової літератури про значний інтерес до проблеми духовності взагалі, виховання основ духовності у дошкільників (зокрема – старшого віку), що підкреслює її актуальність. Водночас залишаються недостатньо вивченими питання, пов'язані із визначенням змістовної сутності духовності, притаманній старшим дошкільникам за використання регіональної культури.

Регіональну культуру можна розглядати як модель життя, як об'єкт культурного простору, у який з моменту народження включається людина, що проживає на території означеного регіону (Ю. Блудова, Н. Бондаренко, С. Матвієнко, Н. Охріменко та ін.). До проблеми вивчення елементів регіональної культури, зокрема – народних традицій та їх місця в освітній парадигмі, зверталосся багато науковців. Проте необхідно відмітити, що дослідження народних традицій відбувалися у попередні десятиліття переважно у межах окремо взятого народу (Д. Антонович, Д. Воробйова, М. Грушевський, І. Огієнко та ін.).

Різнобічні дослідження стосовно розгляду регіонального фольклору як засобу виховання здійснені науковцями С. Бакуліною, Є. Покальчуком, Л. Драчук, А. Ємець, О. Клименко, Н. Кузьменко, С. Литвиненко, Г. Ткаченко, О. Фізеші, Л. Сіданич. Зокрема, дослідження О. Биковської, В. Плахтій, Г. Ткаченко, Л. Ходанич розкривають вплив і роль фольклору як засобу виховання дітей молодшого віку та формування в них духовності.

Хоча питання залучення дітей до основ регіональної культури знайшли відображення у теоретичних положеннях і працях методичного характеру (А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Масол, Л. Проців, С. Матвієнко, Н. Охріменко та ін.), проте до нинішнього часу не визначено конкретних технологій використання надбань регіональної культурно-історичної спадщини в процесі формування у дитини дошкільного віку основ духовності.

Таким чином, актуальність проблеми, її недостатнє теоретичне вивчення і значущість для сучасної освітньої практики обумовили вибір теми дипломного дослідження **«Особливості формування основ духовності у старших дошкільників засобами регіональної культури»**.

Наукова проблема: пошук засобів формування духовності у дітей старшого дошкільного віку.

Напрямок дослідження: моральне виховання дошкільників.

Об'єктом дослідження є процес формування основ духовності у період дошкільного дитинства.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування основ духовності у старших дошкільників засобами культури рідного краю.

Мета дослідження – визначити та теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування основ духовності у старших дошкільників засобами культури рідного краю.

Відповідно до мети були визначені такі **завдання дослідження:**

1. Схарактеризувати опорні поняття теми дослідження.
2. Розкрити змістову сутність духовності та специфіку її сформованості у період старшого дошкільного віку.
3. Обґрунтувати виховний потенціал культури рідного краю як засобу формування основ духовності у старших дошкільників.
4. Теоретично виявити та обґрунтувати педагогічні умови формування основ духовності у старших дошкільників засобами культури рідного краю.

Методи дослідження:

теоретичні – вивчення та аналіз педагогічної, культурологічної, історико-краєзнавчої, методичної літератури з проблеми дослідження для визначення змісту духовності старших дошкільників, специфіки регіональної культури, можливостей її використання у вихованні духовності в дітей старшого дошкільного віку, історико-логічний, класифікація, конкретизація наукової інформації.

Теоретична значущість дослідження полягає в;

- обґрунтуванні основних понять за темою дослідження, що дало змогу розкрити теоретичне підґрунтя проблеми формування засад духовності стосовно дітей старшого дошкільного віку;
- розкритті сутності поняття «культуру рідного краю»;
- обґрунтуванні потенціалу культури рідного краю щодо виховання духовності у дошкільників;
- виявленні та теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов формування основ духовності у старших дошкільників засобами культури рідного краю.

Практична значущість дослідження визначається можливістю використання матеріалів дослідження у проведенні заходів підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗДО з питань духовно-морального виховання дошкільників; організації у ЗДО роботи художньо-краєзнавчого спрямування щодо вивчення дітьми культури рідного краю.

Упровадження результатів дослідження здійснювалося через участь у:

1) Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції з Міжнародною участю "Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку", 06.11.2024 р. Ніжин, НДУ ім. М. Гоголя.

2) Міжнародній науково-практичній конференції «Українська і світова культурна практика в умовах глобалізаційних викликів та війни», 18.11. 2024 р. м. Рівне, Рівненський ДГУ.

Курсова робота складається зі змісту, вступу, двох розділів із підрозділами, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел.

Загальний обсяг роботи – 53 сторінки, з них – 48 сторінок основного тексту. Список використаних джерел охоплює 5 сторінок – 55 позицій.

Зразок оформлення підрозділу курсової роботи

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ДУХОВНОСТІ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ КУЛЬТУРИ РІДНОГО КРАЮ

1.1. Характеристика опорних понять дослідження

Аналіз проблем духовності та духовних цінностей свідчить про те, що усі відомі в історії людства культури та релігійні системи так чи інакше спирались на поняття «*духовність*», розуміли Вищу силу (за різними назвами та уособленнями) як втілення Духу, абсолютного Добра, Любові, Свободи.

Проаналізуємо найбільш суттєві для нашого дослідження поняття, які становлять його змістову основу.

В «Українському педагогічному словнику» *духовність* тлумачиться як «індивідуальна вираженість в системі мотивів особистості двох фундаментальних потреб: ідеальної потреби пізнання й соціальної потреби жити, діяти для інших». Перша – це «потреба пізнання світу, себе, сенсу і призначення свого життя». Друга – «характеризується добрим ставленням особи до людей, які її оточують увагою, готовністю прийти на допомогу, розділити радість і горе» [53, с. 215].

У психологічному словнику поняття «*духовність*» розглядається як «індивідуальна вираженість у системі мотивів особистості двох фундаментальних потреб: ідеальної і потреби жити, діяти для інших» [46, с. 112]. За визначенням С. Гончаренка, *духовність* – це найбільш глибинна сутність людини як родової істоти [14, с. 176].

Духовність розглядається вчено. В. Ворожбіт як сенс життя, вищі цінності, моральні почуття і переживання [12, с. 111]. Українська вчена О. Кононко розглядає *духовність* як зростання людини в душі, устремління в майбутнє, життя, пізнання й відкриття нових істин, генерування самого життя, зміна себе й світу на краще, як пізнання вищих основ буття, як потреба діяти за законами творчості та гармонії з оточуючим світом [24, с. 4].

Теоретичний аналіз психологічної та педагогічної літератури з проблем духовності дозволяє нам зробити висновок, що в сучасних науках про людину *духовність* здебільшого розглядається як інтегративна якість особистості, яка проявляється:

- у моральній поведінці,
- у естетичному ставленні до оточуючого світу,
- у прагненні до пізнання предметів та явищ дійсності,
- у потребі самоздійснення.

Аналіз різних підходів до визначення духовності, духовних цінностей, дійснений нами на основі вивчення праць науковців І. Беха, В. Дашко, О. Киричук, З. Карпенко показав, що їх об'єднує те, що в змісті духовності як її серцевину вчені виділяють моральні цінності [3; 15; 22].

Тому ми вважаємо, що моральність є найбільш важливою складовою людської духовності, що знаходить прояв в таких якостях особистості, як добро, милосердя, гуманізм, свобода, любов, повага до ближнього тощо. Зміст поняття «духовність» дуже близький до змісту поняття «моральність». Про це свідчить той факт, що у визначенні духовності використовуються категорії моралі.

Душевність особистості вчені розглядають як сукупність всіх характеристик душі, її властивостей, якостей, психічних станів, форм проявлення почуттів і свідомості, пам'яті, волі, альтруїзму, емпатії, рефлексії. [11, с. 506]. Душевність за цією концепцією є фундаментом, основою духовності.

Духовні цінності виражають стан духовності суспільства та особистості, є своєрідним індикатором культурності індивідуальності, сутністю людського в людині [3, с. 26]. Проблема духовних цінностей достатньо глибоко вивчалася вченими-філософами. Вчені цієї наукової галузі стверджують, що наукова необхідність категорії «цінність» пов'язана із взаємодією особистості з навколишнім світом, із її відношенням до нього, із відношенням до себе та до інших людей, до життя, до природи.

Як вважають О. Киричук, З. Карпенко, нарівні з моральними цінностями функціонують і розвиваються естетичні цінності, які сприяють не тільки розвитку моральних, але й естетичних якостей особистості. Тому правомірним є розгляд процесу одухотворення моральних і естетичних цінностей. Краса у будь-якому прояві завжди приваблює людину і сприяє розвитку переживання краси, формує естетичні почуття і здібність закарбувати їх у поетичному слові, в малюнку, мелодії та в інших видах художньої творчості [22, с. 51].

У дослідженнях останніх років є кілька прикладів класифікацій духовних інтересів, потреб та ідеалів. Так, за В. Дашко, є три групи духовних інтересів: інтелектуальні, розважальні, синтетичні. До першої дослідник відносить інтерес до освіти, самоосвіти, суспільної діяльності, творчості в галузі мистецтва, техніки. Далі належить інтерес до спорту, розваг, танців; а третя група об'єднує заняття художньою самодіяльністю, колекціонування, відвідування театру, концертів, кіно, екскурсій, прогулянки, подорожі [15, с. 17].

Роль почуттів у формуванні духовних цінностей надзвичайно важлива. Вони стають більш глибокими, якщо виникають у процесі діяльності. Напруженість духовних почуттів визначає атмосферу всього духовного світу особистості, що становить основну частину її життя.

Суттєвим механізмом, що опосередковує як сприйняття людиною основ духовності, так і їх відтворення в комунікативному акті, є індуктивна регуляція, що розглядається в психології як процес передачі емоційного стану від одного індивіда до іншого на психофізіологічному рівні контакту, поза власної смислової

дії. Вплив даного механізму тим більш відчутний, чим менш значне смислове навантаження дій, представлених в прийнятих нормах і правилах поведінки. Даний механізм, як ніякий інший, пов'язаний з позицією соціально значущої групи (сім'ї, однолітків), а його ігнорування або невчасна корекція можуть привести до негативних наслідків в соціальному і духовному розвитку дитини. Дія цього механізму тісно пов'язана з домінуючими духовними цінностями соціального оточення, загальними орієнтирами в оцінці поведінки дитини у взаємодії з іншими людьми. Педагогічна значущість даного механізму виявляється залежно від ціннісних орієнтацій найближчого соціального оточення дитини [там само].

У свою чергу, *духовна культура особистості* є часткою її загальної культури. В. Дашко вважає, що духовна культура включає той аспект культурного багатства людства, який не пов'язаний із досягненням прагматичних цілей, а веде до досягнення абсолютних ідеалів. Дослідниця зазначає, що істинно духовна культура допомагає людству формувати моральні і світоглядні ідеали, діяти і боротися за їх досягнення [15, с. 19].

Основними складовими духовної культури особистості, на думку дослідників, є: моральні і світоглядні ідеали; духовні потреби та інтереси; духовні почуття й переживання; моральні і світоглядні переконання. Наявність цих складових, з точки зору української дослідниці В. Дашко, може бути зовнішнім показником духовності, а їх відсутність – бездуховністю [там само].

Структурною основою духовної культури особистості є її ідеали, завдяки яким формуються ціннісні орієнтири особистості й усі інші елементи її духовності. Абсолютними ідеалами на думку багатьох вчених є Істина, Добро, Краса, надалі є продовження їх – ідеали свободи, справедливості, а також такі цінності, як: життя, праця, здоров'я, спілкування, тощо.

На основі ідеалів формуються *духовні цінності* – ті об'єкти та дії, в яких ідеал втілений найповніше. Це й твори мистецтва, наукові істини, дії та вчинки людей, що мають у собі ідеали добра та справедливості.

Вчені відмічають, що освіта, виховання – основа духовності. Вся педагогіка, таким чином, – це сфера духовного, бо вона прагне удосконалити саму природу людини, її дух, її культурність. А процес формування духовної культури особистості складається із виховання емоційної культури, духовних потреб, гуманітарного світогляду, духовних цінностей (інтелектуальних, моральних, естетичних), розвитку творчого потенціалу, внутрішнього світу.

Філософська думка підкреслювала і підкреслює тісний зв'язок духовності та творчості. Духовність ґрунтується на єдності інтелектуальної, чуттєво-емоційної і вольової сфер людини [20].

Отже, у процесі вивчення сформованості духовної культури, ці кількісні і якісні характеристики мають стати критеріями зрілості, сформованості духовної культури особистості. Вони повинні мати комплексний, інтегрально-аналітичний характер. Наприклад, І. Бужина розглядає духовне, як ціле, що має не тіль-

ки окремі риси, а й загальну інтегральну якість, яка відрізняє духовне від бездуховного. При цьому важливою характеристикою сформованості духовності слід вважати перетворення знань про ідеали в переконання й духовні почуття [9].

У структурі механізму ціннісного орієнтування особистості дуже важливим є діяльнісний компонент (дійове співробітництво з іншими людьми різного віку і статі, альтруїстичне забарвлення різних видів діяльності).

Співчуття тісно пов'язане з людяністю яка знаходить прояв в інтересі до людей, прагненні спілкуватись з ними, співчутті, співпраці, розуміння почуттів та емоцій інших.

Людяність неможлива без справедливості як вміння оцінювати вчинки людей та їхні взаємини, бути толерантними, бути завжди на боці добра.

Добро – «загальне поняття моральної свідомості, що характеризує позитивні моральні цінності» [24, с. 4]. Духовну людину неможливо уявити без наявності такого складного духовного утворення як совість. Це утворення тісно пов'язане з уявленнями про добро і зло та відповідальністю.

У сучасній педагогічній науці утверджується нова парадигма формування особистості в дитинстві та в молодший шкільний період. Виховна система, що пропонується, спрямована на ціннісне відношення до дитини, культивування її індивідуальності і самобутності. Ціннісна спрямованість виховання полягає в тому, що воно звернене не тільки до розуму, але й до душі дитини (В. Зеньківський), відповідає на суттєві питання життя людини, про його смисл і мету (М. Пирогов), допомагає спроектувати план життя вихованців (К. Вентцель), організує соціальний досвід особистості, сприяє організації середовища життя (С. Шацький), допомагає сформулювати ідеали, переконання, духовний світ особистості (В. Сухомлинський).

З огляду на зміни у галузі дошкільної освіти, пов'язані із оновленням Базового компоненту дошкільної освіти (редакція 2021 р.) [17], за яким працює нині національне дошкілля, науковці усе більше схиляються до визнання проблеми формування базових якостей особистості, як основи соціалізації, моральності й духовності у період старшого дошкільного дитинства.

Актуальним для сучасної педагогічної науки постає питання про «врущування» людини в культуру, починаючи з дошкільного дитинства, оскільки вивчення форм і змісту культур, що знаходяться поряд, допомагає дитині-дошкільнику пізнати самого себе, пишатися своєю країною та рідним краєм, а також усвідомлювати цінність і необхідність свого життя не тільки для самого себе, проте й для суспільства у цілому.

Дослідник В. Москалець зазначає, що особистість перебуває у безперервному розвитку, тому і процес засвоєння духовних цінностей відбувається протягом усього свідомого життя. Виходячи з цього положення та враховуючи особливості розвитку дітей дошкільного віку, ми можемо говорити про формування основ духовних цінностей та про спрямування шляху їх подальшого перетворення в більш сталі риси особистості [40, с. 28].

У сучасній українській педагогіці, говорить А. Растригіна, все більшого значення набуває розробка технологій особистісно-орієнтованого навчання та виховання дитини. Такий підхід дозволяє враховувати індивідуальність кожної дитини, її можливості, досвід, нахили та інтереси. Цей підхід видається перспективним, таким, що відповідає основному соціальному замовленню – виховання ініціативної, творчої, самостійної особистості, здатної діяти в динамічному мінливому світі [47].

Таким чином, нами з'ясовано, що проблема духовності була предметом багатьох наукових досліджень. Аналіз широкого кола наукових праць дозволив нам схарактеризувати найважливіші для нашого дослідження поняття, якими є: духовність, душевність особистості, духовні цінності, духовна культура. Сутнісна характеристика цих понять була здійснена нами у даному підрозділі.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Вивчення та всебічний аналіз філософської, психологічної, педагогічної, мистецтвознавчої, історико-краєзнавчої літератури свідчить про значний інтерес сучасних гуманітарних та природничих наук до проблеми людини, її духовної сутності та значущості духовних цінностей у прогресивному поступі людства. З'ясовано, що духовність як інтегративна якість особистості відбиває найвищі устремління людини, її творчу самореалізацію за законами Істини, Добра і Краси. Духовність особистості включає таку невід'ємну її складову як душевність, яку конче необхідно формувати з раннього дитинства.

Для дошкільної освіти дана проблема стала більш рельєфною з прийняттям Базового компоненту дошкільної освіти в Україні (ред. 2021 р.), де проблема формування духовності розглядається як закладання основ соціалізації, моральності дитинства дошкільника, формування у нього базових якостей особистості та формування в дитини соціально-громадянської компетентності.

У цьому розділі нами схарактеризовано найважливіші для нашого дослідження поняття:

- духовність – індивідуальна вираженість у системі мотивів особистості двох фундаментальних потреб: ідеальної і потреби жити, діяти для інших;
- душевність – сукупність всіх характеристик душі, її властивостей, якостей, психічних станів, форм проявлення почуттів і свідомості, пам'яті, волі, альтруїзму, емпатії, рефлексії,
- духовні цінності виражають стан духовності суспільства та особистості, є своєрідним індикатором культурності індивідуальності, сутністю людського в людині
- регіональна культура – це модель життя, як об'єкт культурного простору, у який з моменту народження включається людина, що проживає на території означеного регіону.

Нами з'ясовано, що у поглядах видатних педагогів простежується думка про необхідність використовувати у практичній роботі педагогів елементів культури рідного краю. Ознайомлення з культурою рідного краю, його людьми, природою сприяє становленню дитини як соціальної істоти, формуванню у неї основ духовності.

Педагогічний потенціал культури рідного краю характеризується вихованням дитини через красу навколишнього, найближчого для неї природного та суспільного оточення, а також використанням у виховному процесі елементів регіональної духовної скарбниці. На основі аналізу наукових джерел з'ясовано, що у період старшого дошкільного дитинства змістову основу духовності становлять такі категорії духовно-моральних цінностей та базових якостей особистості:

- *інтелектуальні*: допитливість, інтерес до пізнання невідомого, прагнення навчитися самостійно (читати, рахувати, конструювати, малювати, майструвати тощо).

- *моральні*: справедливість, правдивість, сором'язливість, совість, чесність, доброта, відповідальність, милосердя, співчуття, взаємодопомога, любов, життєрадісність, свобода, людяність, щирість.

- *естетичні*: краса природи, естетичне середовище сім'ї, дитячого садка, естетика одягу, естетика зовнішнього вигляду, естетика поведінки.

Основний механізм формування духовних цінностей дітей старшого дошкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини є наступним: через накопичення диференційованих слухових, зорових, тактильних вражень у процесі становлення та розвитку духовного світу дитини виникає її інтерес до гармонії звуків, кольорів, форм, зароджується елементарна естетична вибірковість – естетичні почуття, смаки, ідеали, що відрізняються рівнем відповідних знань, конкретно-чуттєвим досвідом

Додаток Е

Зразок оформлення висновків до курсової роботи

ВИСНОВКИ

Внаслідок проведеного теоретичного дослідження ми прийшли до таких висновків.

За першим завданням нами було проаналізовано сутність основних понять дослідження, а саме:

– *економічне виховання* – це цілеспрямований процес взаємодії дорослого та дитини, орієнтований на засвоєння доступних віку елементарних економічних понять, формування моральних почуттів та морально-економічних якостей, необхідних для успішної економічної діяльності, розвитку інтересу до економічної сфери життя, формування навичок соціально-економічної поведінки;

– *економічна освіта* – це процес формування у дітей елементарних економічних уявлень, знань, умінь, і навичок щодо процесів вироблення, розподілу, обміну і споживання предметів довкілля, необхідних для участі особистості в усіх видах діяльності;

– *економічна грамотність* – це засвоєння предметних знань, умінь і практичних навичок, необхідних людині як особистості в її суспільно-господарчій діяльності;

– *економічна культура* – сукупність знань і навичок, норм і цінностей суспільства, необхідних для виконання людьми своїх суспільно значущих економічних ролей.

– *економічна соціалізація* – це об'єктивний процес засвоєння індивідом економічних поглядів, зразків економічного поведіння, освоєння соціальних ролей, навичок, цінностей, пристосування особистості до соціальних норм;

– *економічний досвід* – це досвід, набутий у галузі економічних відносин у суспільстві.

Зазначені вище поняття тісно пов'язані між собою і становлять логічний ряд.

За другим завданням нами проаналізовано праці науковців, з яких зазначається, що економічне виховання дитини слід починати з раннього віку, залучаючи її до елементарних господарських справ. Економічне виховання дітей сприяє розвитку таких рис: бережливість; економність; наполегливість; компетентність; заощадливість. Науковці вказуються на важливість надання дітям знань елементарної економіки з огляду на їхню рінню соціалізацію та необхідність формування у них соціально-економічного досвіду.

На сучасному етапі до проблеми виховання економічної культури дітей дошкільного віку звертаються А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Грама, Є. Колосарева, Л. Болясова та ін. Автори розглядають основні перспективи розвитку економічної культури в соціальному поєднанні, складовими частинами якої є відносини між дошкільниками і дорослими. На основі сучасних досліджень існують спеціальні розроблені програми, завдяки яким діти знайомляться з економічними поняттями, категоріями, законами, в яких враховуються психолого-фізіологічні особливості дошкільнят. На основі вивчення та аналізу наукових джерел ми теоретично обґрунтували вимоги програм щодо економічного виховання дітей старшого дошкільного віку. На нашу думку у програмі розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільня» найбільш детально й чітко показана структура й зміст економічного виховання дітей старшого дошкільного віку.

За третім завданням нами схарактеризовано засоби й методи формування досвіду елементарної економіки в дітей передшкільного віку. Важливою умовою щодо виховання у дітей передшкільного віку елементарної економіки визначається добір ефективних методів та засобів. Такими методами є: спостереження, екскурсії – огляди, розглядання предметів та бесіди про них, екскурсії на підприємства, установи тощо за межі дошкільного закладу; розглядання та бесіда за змістом дидактичних картин, дидактичні ігри з предметами, іграшками, картинами, перегляд кінофільмів, телепередач, комп'ютерні ігри. Засоби: середовище (предметне, соціальне, мовленнєве тощо), ігри, предмети побуту, свята, художня література, усна народна творчість, технічні засоби навчання, образотворче мистецтво, сім'я.

Проблема набуття дошкільниками основ економічної культури, з огляду на реалії соціально-економічного життя, є важливою для педагогів, проте основні складнощі визначаються для них на рівні методичної забезпеченості, організації спільної роботи з батьками тощо.

Гра є провідною діяльністю дітей дошкільного віку. Низка науковців розглядали гру як потужний засіб у навчанні дітей елементарних економічних знань. Найбільш ефективними різновидами ігор в економічному вихованні є дидактичні, сюжетно-рольові ігри та ігри-стратегії.

За четвертим завданням нами виявлено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування економічного досвіду дітей передшкільного віку, якими є:

- 1) дотримання вимог програм щодо економічного виховання дітей передшкільного віку в ігровій діяльності;
- 2) використання методів і засобів формування основ елементарної економіки дітей передшкільного віку.

Проаналізовані нами програми розвитку й виховання дитини дошкільного віку містять в своєму змісті відповідні розділи, в яких визначаються методичні основи економічного виховання дошкільників. Проте, завдання та зміст роботи даного напрямку визначені в них з різною мірою ґрунтовності. Найбільш широко такий напрям роботи з дітьми передшкільного віку представлено у програмі розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля».

Проектна діяльність є дієвим засобом організації економічного виховання дітей. Ця діяльність сполучає в собі багато з інших діяльностей (ігрову, пошукову, навчальну, художньо-продуктивну, трудову тощо), а також уможливорює проведення в межах реалізації проекту різних форм роботи з батьками. Наприклад, можна організовувати спільні екскурсії до підприємств, надавати завдання батькам під час відвідування сім'ями крамниць, ярмарок, супермаркетів з тим, щоб розширювати економічні знання дітей у тих сферах, які неможливо задіювати у безпосередній роботі з дітьми у ЗДО. Проектна діяльність в своїй основі має пошуковість, що дозволяє використовувати у роботі з дітьми міні-завдання самостійної роботи, а також розробку окремих тем, які здійснюють батьки спільно з дітьми.

В останні роки практика ЗДО збагатилася такими видами ігор, що передбачають економічну змістову, як-от: ігри-стратегії за тематикою: «Відвідування крамниці», «Мандрівка потягом», «Купівля квитка для проїзду трамваєм», «Відвідування кафе», ситуативні ігри: гра-альтернатива (на знаходження економічного компромісу у конкретній соціально-економічній ситуації) тощо.

Сучасна практика закладів дошкільної освіти все більше спирається на проведення стратегічних та розгорнутих у часі форм навчально-виховної роботи з дітьми, до яких належать психолого-педагогічні проекти, ігри стратегії тощо.

Проведене нами на теоретичному рівні дослідження з проблеми формування у старших дошкільників досвіду елементарної економіки не вичерпує глибини обраної проблеми. Подальші наукові пошуки будуть пов'язані з вивченням педагогічних умов формування у дітей передшкільного віку досвіду елементарної економіки у практиці закладу дошкільної освіти.

Орієнтовний зразок оформлення списку використаних джерел

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Практикум : навч. посіб. Київ: Видавничий Дім "Слово", 2013. 448 с.
Два автори	Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник : Видавничий дім "Слово", 2013. 704 с.
	Батракова Т. І., Калюжна Ю. В. Банківські операції : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 130 с.
Три автори	Городовенко В. В., Макаренков О. Л., Сантос М. М. О. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 206 с. 3.
	Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процес навчально-пізнавальної діяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2015. 338 с
Чотири і більше авторів	Основи охорони праці : підручник / О. І. Запорожець та ін. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ 2016. 264 с.
	Клименко М. І., Панасенко Є. В., Стреляєв Ю. М., Ткаченко І. Г. Варіаційне числення та методи оптимізації : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 84 с.
Без автора	Регуляторна політика та дозвільна система в бізнесі : довід. підприємця / уряд. В. Веремчук та ін. ; наук. ред. О. Савчук та ін.; Ін-т аналізу держ. та регіон. політики, Волин. облдержадмін., Голов. упр. економіки Волин. обл. облдержадмін. Луцьк : Гадяк Ж. В. : ІАДП, 2012. 160 с.
Продовжую-ване видання	Жихор О. Б. Роль теорій інновацій та інноваційного розвитку у формуванні регіональної інноваційної політики. <i>Економіка промисловості</i> . 2009. № 1. С. 132-137.
	Свидрук І.І., Миронов Ю.Б. Методи та інструменти управління просуванням Інтернет-магазинів. <i>Торгівля, комерція, підприємництво</i> . 2012. Вип.14. С. 20-24.
Статті з продовжуваних та періодичних видань	Біленчук П., Обіход Т. Небезпеки ядерної злочинності: аналіз вітчизняного міжнародного законодавства. <i>Юридичний вісник України</i> . 2017. 20–26 жовт. (№ 42). С. 14–15.
	Bletska D. I., Glukhov K. E., Frolova V. V. Electronic structure of 2H-SnSe ₂ : ab initio modeling and comparison with experiment <i>Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics</i> . 2016. Vol. 19, No 1. P. 98–108.
Матеріали конференцій, тези доповідей	Анциперова І. І. Історико-правовий аспект акту про бюджет. <i>Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених</i> : тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 24 квіт. 2014 р.). Запоріжжя, 2014. С. 134–137.

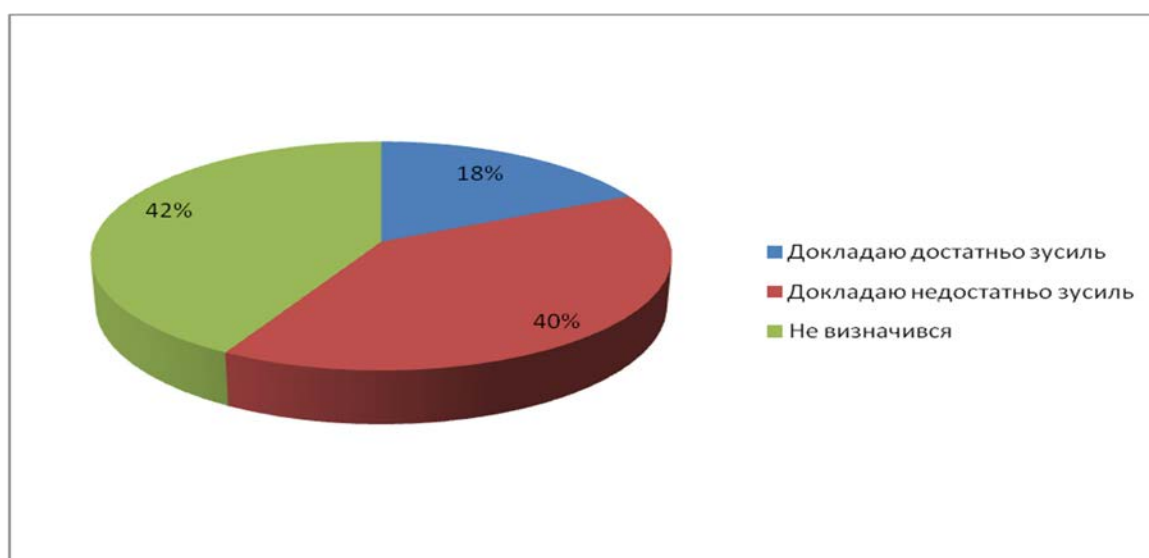
Дисертації	Охріменко Н.П. Патріотичне виховання дітей 6-7 років засобами художнього краєзнавства у закладах дошкільної освіти : : дис. ... д-ра філософії : 011 / Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя. Ніжин, 2024. 302 с.
	Авдєєва О. С. Міжконфесійні відносини у Північному Приазов'ї (кінець XVIII –початок XX ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2016. 301 с.
Автореферати дисертацій	Гнатенко Н. Г. Групи інтересів у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2017. 20 с.
Законодавчі та нормативні документи	Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
	Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. <i>Голос України</i> . 2017. 27 верес. (№ 178/179). С. 10–22.
	Декларація прав дитини : док. № 995_384, поточна редакція від 20.11.1959. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text (дата звернення: 13.03.2025).
	Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення 28.09.2017. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення 15.03.2025).
Електронні ресурси	Піроженко Т. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дитини як фактор вибору стратегії міжособистісного спілкування. <i>Актуальні проблеми психології</i> : зб. наук. пр. 2019. Т. 4 : Психологія розвитку дошкільника. Вип. 15. С. 4–20. URL: http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v4/i15/3.pdf (дата звернення: 21.04.2025).
	Практикум з математичних методів в психології : Практична робота 11 : презентація. 16 слайдів. URL: https://psychology.karazin.ua/dist2020/materialy/OlefirXiSquare.pdf (дата звернення: 16.05.2025).

Зразки оформлення таблиці, діаграми, малюнку

Таблиця 2.1
Характеристика видів здоров'я

№ п/з	види здоров'я	Характеристика виду
1.	<i>Фізичне</i>	функціонування організму і стан здоров'я кожної з його систем, сила, динамізм, витривалість
2.	<i>Соціальне</i>	сприйняття себе як індивідуума певної статі, взаємодія з іншими людьми, почуття любові, дружби, успіху, групової солідарності.
3.	<i>Психічне</i>	визначає стійкість психіки людини по відношенню до зовнішніх та внутрішніх ситуацій.
4.	<i>Емоційне</i>	самоповага, гарний настрій, здатність розуміти свої почуття та висловлювати їх, розуміти почуття інших.
5.	<i>Розумове</i>	здатність отримувати та аналізувати інформацію і бути спроможним використовувати її задля прийняття рішень
6.	<i>Духовне</i>	стосується наших цінностей у житті, основних філософських основ буття і є стрижнем добробуту людини, її психічного та фізичного комфорту.

Зразок оформлення діаграми

Діаграма 2.1. Результати опитування дітей старшої групи стосовно того, чи докладають вони достатньо самостійних зусиль, щоб вирости здоровими (визначено у відсотках)

Зразок оформлення рисунку

Рис. 1.1. Складові здоров'я

ДЛЯ НОТАТОК

Навчальне видання

Укладачі:

Пихтіна Ніна Порфиріївна,
Аніщук Антоніна Миколаївна,
Бобро Лілія Вікторівна, Лісовець Оксана Вікторівна,
Матвієнко Світлана Іванівна.
За загальною редакцією
Н.П.Пихтіної

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО НАПИСАННЯ ТА ЗАХИСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ З ДОШКІЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ спеціальності
А2 «Дошкільна освіта»
першого (бакалаврського) рівня

Технічний редактор – І. П. Борис
Верстка, макетування – В. М. Косяк

Підписано до друку 12.09.2025 р.
Гарнітура Arial
Замовлення №

Формат 60x84/16
Обл.-вид. арк. 3,26
Ум. друк. арк. 3,72

Папір офсетний
Тираж ел. вид.

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3^а
(04631)7-19-72
E-mail: vidavn_ndu@ukr.net
vidavn@ndu.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.